

Pantelane
mektup
mektup

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

Cilt: 5 Sayı 57 60 Kuruş

1 Ağustos 1956

Tel. 27531 P. K. 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

TEK YOL HÜRRIYETTİR	1	OKURLARIN FORUMU :	
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :		Ferdîyetçiliğimize Dair (Bir okur); Kâr Had-	
Zaman Kaybının Sınırı; Seçmenden Çekinme;		lerine Dair (N. Bursal); Doğrusu Hangisi (A.T.)	18-19
Uçuzluk ve Ötesi; Anadolu ve Enflasyon; Gider		NE DİYÖRLER :	
Vergileri; Pakistan'ın İktisadî Plânı; Ortadoğu'		Sovyet Yardımları	Harry SCHWARTZ 19
da Rekabet; Kıbrıs Meselesinde Son Durum ..	3-11	KÜLTÜR ve SANAT :	
İNCELEMELER :		Radyo Batı Müziği	Beçli SEVIN 20
Batı Politika Geleneğinin Tabiatı ve Mensel		III. Halk Oyunları Bayramı	AND 21
..... Prof. Sir Ernest BARKER	12	Tiyatro; Oyun Eleştirmede Tek yol	Erol AKSOY 22
Yeni Bir İstikraz	Aydın YALÇIN 13	Kültür Dünyası	Hazırlayan: A. ve Be. Se. 22
Telif, Tercüme ve İşleme Hakkında		Bayraklı	Musa OKAY 23
..... Dr. Muammer AKSOY	16		

TEK YOL HÜRRIYETTİR

Bugün içinde bulunduğumuz hürriyet mücadelesinde tam bir fikri imanla ortaya atılmanın hayati önemi vardır. Her büyük içtimai hareket, buna öncülük eden insanların zihinlerindeki berraklığın ve iman kuvvetinin, büyük kütlelere sirayeti ile mümkün olabilir. Bu memlekette hürriyet ve demokrasi adına sonuna kadar mücadele azmiyle yola çıkanlar, türlü vasıtalarla hürriyeti boğmaya kalkanların, zihinleri karıştırmak, mücadele azmini zayıflatmak için kullanabilecekleri tezleri dikkatle incelemek ve cevaplandırmak zorundadırlar. Aynı zamanda şüphelerin ve kötümserlerin, savaşa atılanların moralini sarsabilecek iddialarını da temelinden çürütmelidirler.

Geçen sayımızdaki baş yazıda, kötümserler ve şüpheciler tarafından ileri sürülen iddiaların bazılarına temas etmiştik. Türkiyede, adına asgari şartlarla demokrasi denebile-

cek bir idarenin güçlüğünü yahut bu günkü şartlar içinde zamansızlığını iddia edenler, ya "iyilik sever bir diktatör" den medet ummakta, ve yahut da ne yapılırsa yapılsın, otoriter idarenin bu milletin kaderine yazılmış olduğu yesine kapılmaktadırlar.

Bu dergi çıktığı gündenberi, hürriyetten başka çıkar yol olmadığına, adeta bir din gibi inanmış olan insanların her vesile ile bu inançlarını aksettirmişler. Vatanımızda hürriyet ve okokrasi kuvvetleri arasındaki savaşın gittikçe şiddetlendiği bir devrede, inancımızı tazelemeğe ve takviye etmeye düşüncelerimizi her fırsatta yeniden toparlayıp vuzuhlaştırmaya ihtiyaç vardır.

Hürriyet için mücadeleye atıldığımızı söyleyenlere, şüpheli ve kötümserlerin ileri sürdüğü mutalâalardan biri şudur; "Bu millet aç ve çıplaktır, halk yağınları, sefalet ve cehaletin pençesinde, en iptidai ihtiyaçları için çırpınmaktadır, hürri-

yet gibi birkaç entellektüelin ve burjuva süzcüsünün dâva edindiği bir mefhumu benimsemek şöyle dursun, anlayabilmekten dahi acizdir. Tanzimattanberi, batıyla temas olan mahdut bir zümrenin, bu memlekete ithal ettiği hürriyet, bu topraklarda kökstüz kalıma mahkûmdur. Hürriyet ve demokrasiyi kendine dâva edinen mahdut bir zümre, ergeç peşinde koştukları bu hayalden, hüsrân içinde uyanacaklardır."

Hürriyeti ortadan kaldırmaya azimli olmakla beraber, bunu açıkça söylemek cesaretini gösteremiyenlerin, açık ve kapalı bir tarzda ortaya sürmeye çalıştıkları bir tem de şudur: "Bu memleketin asil derdi, bazı laf ebelerinin, kitâbelerin sandığı gibi, (her nedense) bu memlekette kötüye kullanılma temayülü duyulan hürriyet değildir. Memleketin iktisadî kaderinin değiştirilmesi, yeni bir vatan sathı yaratılması lazımdır. Ancak ondan sonra hürriyet ve demokrasi gibi konuların zamanı ge-

lecektir. Şimdi yapılacak şey hürriyeti bir kenara bırakıp, şantiye haline sokulacak olan bu memlekette, bir iş disiplini içinde çalışmaya koyulmaktır.»

Sağcı ve solcu totaliter zihniyetin hem fikir oldukları husus, hürriyetin bir lüks olduğu, burjuva entelektüelinin bir fantazi ihtiyacını ifade ettiğidir; İktisadî refah ve ilerlem için, iş yapabilmek için, memlekete sıkı bir nizam ve iş yeri disiplininin hâkim olması gerektiğidir. Bunlara göre demokrasi ve hürriyet, muayyen bir halkın ve geçici tarihî şartların mahsulüdür. Şumullü ve devamlı bir siyasî düzen olmaktan uzaktır. Nazi ve Faşist nazariyecilere göre, bu, kozmopolit, burjuva ve yahudi kültürünü temsil eden, bilhassa Anglo — Sakson âlemi tarafından benimsenen köksüz ve çürük bir siyasî düzendir. Marksistlere göre ise, ortazamanın cemiyet ve istihsal düzeninin, sanayi inkılâbı ile meydana çıkan burjuva sınıfı üzerine vazettiği kontrollardan sıyrılma mücadelesi esnasında işe yarıyan, muvakkat ömürlü bir ideolojidir. Bunlara göre hürriyet, insan tabiatının, medenî ve ileri bir cemiyet topluluğunun tabii bir parçası değildir. O Bizatihî bir kıymet ve hedef değildir. Totaliter düzenin bizdeki mukallitleri ve özenicileri de az bir farkla Batı Avrupa memleketlerinin bazılarında, muayyen tarihî şartlar içinde doğmuş olan bir sistemin, Türkiyede aynen kabulüne imkân bulunmadığı iddiasından istifadeye kalkışmaktadırlar.

Siyasî ve içtimai düşünce bahsinde «Hürriyet» dâvasını yetersiz bulanlar, bunun bir ideoloji ve faaliyet prensibi olamayacağını söylüyorlar, onun birçok talî hedefleri kaplıyan bir temel ideal olduğunu, Bizatihî bir kıymet ve ülkü olduğunu unutunaktadırlar. Onu küçümseyenler ve ona dudak bükülenler medenî bir insan topluluğunda arzulanan her gayenin, ancak hürriyet içinde mümkün olabileceğini göremezler. Memleketimizde demokrasinin bir lüks olacağından bahsedenler, mahdut gelirinden vergi verirken, bunun kimler hesabına kullanılacağını, acaba basit ve cahil halkın hiç mi merak etmiyeceğini sanırlar? Kilometrelerce yaya yürüyüp şehre gelerek, binbir meşakkat ve fedakârlığa katlanarak, adalet cihazı önünde hakkını aramaya gelen, basit ve

cahil halkın adaletin istiklâli ve yargıç teminatına ilgi duymıyacıklarını nasıl inanırlar? Bir partinin ve ona hükmeden irili ufaklı, merkez ve taşra politikacılarının, şu veya bu yollarla adalet cihazına yaptığı tesirleri, halkın daima ilgisizlikle karşılayacağını kim iddia edebilir? Askerlikteki gibi, yuvalarından alınıp, devlet hizmetine giren gençlerin, nasıl muamele göreceği, bir hiç ve macera için kullanılıp kullanılmıyacağı endişesi, yalnız mahdut bir zümre tarafından mı duyulmaktadır?

Halkın, devlet idaresine karşı duyduğu, bu çeşit esash alâkalarına dair verilebilecek misaller okadar çoktur ki, biraz etraflı ve derin düşünme, bize iyi bir devlet idaresinin ancak, herkesin amme idaresine iştirakini mümkün kılan bir düzende tahakkuk edebileceğini bir anda hatırlatır. Cemiyet halinde yaşama, insanlarda düzen arzusunu, birlikte iş yapma arzusunu, en hayatî ihtiyaçlardan biri haline sokmuştur. İşte bu ihtiyacın sevkiyle, bazılarınun düzensizlikten çekinerek hürriyetten korkmaları, bir diktatör aramaları tam bir tenakuzdur. Diktatör hiç bir zaman, düzen, ahenk ve birlikte verimli çalışma şartlarını yaratmaya muktedir olamamıştır.

Diktatör, bil'akis birlikte yaşayan insanların mühim bir kısmını, şu veya bu tarzda amme işlerine iştirak imkânından mahrum bırakarak, cemiyette, tatmin edilmemiş ve baskı görmüş arzuların doğmasına sebep olmuştur. Bu hal ise, cemiyette, ahenkli, sulh ve sükûnet içinde beraber yaşamının temellerini sarsmış ve içtimai istikrarsızlık tohumları ekmıştır. Diktatör, basın ve siyasî teşkilâtın durmadan devam eden faaliyetiyle hazırlanan alternatif hükümetleri ve iktidara rekabet eden zümreleri ortadan kaldırarak, siyasî hayatta ve cemiyet düzeninde muslihane ve tedrici değişme kanallarını tıkamıştır. Bunun ise cemiyette kararsız bir muvazene yarattığı ve daima şiddetli ve şarsıntılı değişme çaresi olan, ihtilâl ve isyanları teşvik ettiği herkesin bildiği bir hakikattir.

Müsavat ve içtimai adalet idealleri ise, İskandinav memleketleri ve Anglo - Sakson demokrasilerinde en tatminkâr bir şekilde hal yoluna girmiştir. İçtimai ahengi ve sulhu takviye eden bu ideal de, totalitor düzenden ziyade hürriyet düzeninde halledilmektedir.

Diktatör, mağara devrinden itibaren kendini tehdit eden unsurlara karşı tedbirler alarak, korkudan kurtulmaya çalış

şan insan oğlunun, 10 bin yıllar boyunca kat ettiği mesafeyi inkâr eden bir unsur olmuştur. Kanunsuzluk ve keyfilik, bu düzen içinde vatandaş, tıpkı mağara devrinde olduğu gibi, yırtıcı kuvvetler, ansızın çıkan afetler karşısında yapayalnız, aciz ve müdafaasız bırakılmaktadır. Hitler Almanyasında, ve Stalin Rusyasında olduğu gibi, diktatörden farklı düşünen bir vatandaş, velev eski bir bakan olsa bile en akılalmaz ithamlarla bütün devlet kuvvetlerinin bir arada kendi üstüne yürüdüğünü görüvermektedir. Uydurma deliller, işkenceler, diktatörün ajanı olan veya onun korkusundan vicdanının sesini dinleyemiyen bir adalet cihazı önünde masum olan maznunlar akıl almıyacak suçlarla mahkûm edilmektedirler. Bu düzen, taarruza uğradığı, haksızlık gördüğü zaman, fertlerin parlamento da, basında, meydan toplantısında, idarî ve adli kaza mercilerinde, sesini duyurma imkânlarını külliyyen ortadan kaldırmıştır. Rusyada, Almanyada, ve Doğu Avrupada, totaliter nizam kurulurken, diktatörlerin siyasî muarızlarına karşı, yabancı ajanı, memleketi jurnal eden hain, halk düşmanı gibi vasıfları cömertce kullandığı hepimizin hatırdadır. Fakat son günlerde eski diktatör gözden düşünce, bütün bu isnatların yalan olduğu da anlaşılmuş ve totaliter devletin gayri ahlâkî, iptidai ve gayri insani cephesi bütün çıplaklığıyla meydana çıkmıştır.

İnsanın temel ihtiyaçlarına, yüksek bir medenî seviyenin tabii icaplarına bu kadar aykırı olan totaliter rejim, taraftarlarınca bazan üstün vasıf olarak ileri sürülen tesirli, verimli ve pratik olmak tında çok uzaktır. Bu düzenin, bütün insafsızlığına, korku ve dehşet saçmasına rağmen, insanları verimli bir şekilde çalıştıran bir muhit yaratmadığı da çok defa görülmüştür. Rusya ve Almanyada, tıpkı ehlamlar gibi, insanı hayrete düşüren maddî başarıların gerisinde, ne büyük idareciliklerin, ve muazzam israf ve enerjî kaybının akıp gittiğini, bugün daha iyi öğrenmiş bulunmaktayız. Son dünya harbi, totaliter bir düzenle, hür cemiyet düzeni arasında, tesirlilik ve verimlilik bahsinde iyi bir tarihî deneme olmuştur. Almanya, diktatörlük mekanizmasının bütün cebir imkânlarına, otoriter usullerine rağmen, millî kaynaklarını hiçbir zaman İngiltere derecesinde seferber edememiştir. İkinci Dünya Harbinin tarihi bunu isbat eden misallerle doludur. Keza, İngiltere millî gelirinin, dünya tarihinde ilk defa olarak % 45 - 50 kadarını, harb gayelerine çevirmeye muvaffak olabildiği halde, Sovyet Rusya'nın bütün gayretlerine ve zecri tedbirlerine rağmen, bu nisbeti tutturmaya muvaffak olamayışı, iki nizamın maddî hasarı sahasında da durumlarını tâyin eden tarihî bir hâdise olmuştur.

Bugün millî kaynakların sulh içinde, gelişme ve kalkınma hedeflerine yöneltilmesi için de, ferdi hürriyetleri, ve demokrasiyi ortadan kaldırmaya hiç lüzum olmadığını, Norveç misali bütün dünyaya

isbat etmiştir. Bu memleket, Rusya ve Demir Perde memleketleri dahil, hiç bir totaliter memleketin yapamadığını yapmış; millî gelirinden % 35 civarında bir nisbeti, gelişme ve kalkınma gayretlerine yöneltmiştir.

Totaliter devletin elindeki bütün cebir imkânlarına rağmen, maddî başarı sahasında gösterdiği bu aksaklıkların derin sebepleri vardır. Bu düzen, iş görecektir insanların, ters ve menfi bir istifaya tutulduğu bir seçme mekanizmasına sahiptir. Bu düzende makbul şahsiyet, iş görme kabiliyeti veya şahsî iktidara göre değil, parti veya şefe sadakate, siyasî kanaate göre seçilmektedir. Bu düzende, her iktidarının marifetini, bilgi ve zekâsını ortaya dökmesi ve amme hayatını zenginleştirilmesi imkânları kapalıdır. İnsanlarda,

siyasî tasvibe mazhar olmamak korkusundan doğan bir çekingenlik ve ürkeklik hâkimdir. Müstesna şahsiyetlerin, dehalarının, buluş ve keşifler için şart olan, serbest düşünme ve tecrübe imkânları baltalanmıştır. Fikirler ve projeler arasında, hür ve serbest münakaşa yoluyla, en iyiyi seçme ve bulma yolları tıkanmıştır. İlim, sanat ve teknikte yaratıcılık kalmamıştır. Hakikat inhisarı, siyasî inhisar gibi, partide ve onun tasvip ettiği şahıslardadır. Sovyet Rusyada Marksist Fizikçiler Derneği, ve şarlatan botanikçi Lysenko misali, izahına çalıştığımız bu görüşün tipik misalleridir.

Netice olarak şunu belirtmek icabederki, hürriyetten başka çıkar yol yoktur. Çünkü bu hedef, eski Yunandanberi, insanlığın yol aldığı, erişmek istediği ye-

gâne yüksek ve ahlâkî hedeftir. Hürriyetten korkmak, ondan çekinmek veya ona güvenmemek için, önümüzde hiç bir esaslî delil yoktur. Çünkü henüz bu memlekette hürriyeti çok az tadabildik, onu çok kısa tecrübe edebildik. Bugünkü ıztıraplarımız, bizim memlekette hürriyet ve demokrasinin iyi işlemediğinden değil, bu düzenin eserlerini ve nimetlerini tam gösterecek şekilde işlemesine müsaade edilmemesindedir. Hürriyet ve demokrasi için mücadele yoluna çıkanlar, bu düzenin ilerliyen insanlık için şaşmaz hedef olduğunu, tarihî bir şuurla bütün benliklerinde hissetmeli; bir asırdır Türkiyede mücadelesi yapılan bu dâvanın, Namık Kemal'den devralıp ellerinde taşıdıkları bu meş'alenin, bu yurt için yegâne çıkar yol olduğuna yürekten inanmalıdırlar.

Onbeş Günün Notları

Zaman Kaybının Sınırı

İktidar partisinin rejim bahsinde endişe uyandıran hareketleri karşısında, muhalefet partileri teker teker mücadeleden kufayetsizliğini görerek işbirliği fikrini benimsediler. Bu hareket, memlekette son günlerin ağır havasını hafifleten bir ümit işareti olarak karşılandı. Basın bu bahisteki haberlere, en mütena yeri vererek halkın alâka ve endişesine tercüman oldu.

Bu arada üç muhalefet partinin Meclisten çıkma ve tekrar dönme şeklindeki parlamento faaliyetleri de, iyi plânlanmış ve düşünülmüş bir hareket olarak karşılandı. Bu hareketleri ile, muhalif partilerimiz siyaset sahnesinde kaybetmiş göründükleri inisiyatifini tekrar ele alarak, halkın dikkatini yeniden üzerlerine topladılar. Bundan sonra ise Meclisin bir aylık tatile girdiği şu devrede, partiler arasındaki temas ve müşterek faaliyete dair, haberlerde de bir kesafet düşmesi meydana geldi. Bu arada partiler, muhtevası oldukça boş ve tamamen negatif mahiyette ikinci bir tebliğ neşrederek aralarındaki münasebetlere, son zamanlarda bazı parti mensuplarının şahsî görüşlerine dair bir açıklamada bulundular. Partiler müsbet olarak ne yapmayı tasarlıyor, aradan geçen bir aydan fazla bir zamandır, halk efkârının bu kadar önem verdiği konuda ne mesafe aldılar, bunlar hakkında fikir edinmek pek mümkün görünmüyor. Bu arada C.M.P. Genel Sekreteri, mes'uliyet hissine sahip

bir devlet adamından beklenmeyecek bir tarzda, partiler arasındaki anlayış ve samimiyete yardım etmeyen bazı demeçlerde bulundu. Bu gibi hâdiseler, partilerin büyük çapta mevzular ve meselelere dikkatlerini çevirmelerini, ufak tefek ferdi hesaplar ve menfaatlar peşinde koşan millî davalara yüz çevirenleri bir kenara bırakarak, işbirliği fikrini ciddi temeller üzerinde kurmaya devam zarureti bütünü meydana koyuyordu.

Partiler aynı zamanda amme efkârı ile daimî temas konusunda, bizdeki politikacıların bir türlü kendini kurtaramadıkları bir çekingenlik ve gizlilik temayülüne kendilerini kaptırmış göründüler. Bu konuda gazetelerde, arzu edilmeyen ve doğru olmayan haberler çıkmışsa, bunun yegâne mes'ulünün batı demokrasi-lerinde halkla ve amme efkârı ile temas adı verilen mühim bir faaliyeti ihmal etmeleri olduğunu anlamalıydılar.

Süratle gelişen hadiseler karşısında, muhalefet partileri Türk politikasında inisiyatifini daima ellerinde tutabilmeleri için, iyi düşünülmüş ve koordine edilmiş, şümüllü bir faaliyet plânını icra edilecek şekilde teşkilatlanmalıdırlar. Müstakbel siyasî mücadele, çıkarılan tebliğin, parti liderleri tarafından mı, yoksa Meclis grubu başkanları tarafından mı imzalandığı yolunda, kısa görüşlü, ince teferuat üzerinde meşgul olmayı, hem gülünç, hem de tehlikeli bir zaman kaybı yapacak kadar şiddetli ve amansız olacağı benze-

mektedir. Kaçırılacak her fırsat, iyi kullanılmıyan her an, müstakbel mücadelede hazırlıksız, teşkilâtsiz, plânsız bir kuvvete kolayca sürpriz taarruzları yapılabilmemesine imkân verir. Muhalefet partileri artık ufak taktik oyunlarla vakit kaybetmeyi bırakıp, uzun vadeli stratejik hedefler ve plânlar üzerine dikkatlerini teksif etmelidirler.

Bunun için, üç parti arasındaki müşterek faaliyeti plânlayan ve koordine eden daimî bir organ derhal kurulmalıdır. Her üç partinin, karşısındaki muhasım karşısında gayet cılız kalan mücadele vasıtaları bir araya getirilmeli, en idareli ve en müessir şekilde müştereken kullanılacak bir tarzda plânlanmalıdır. Buna misal olmak üzere şu noktalar zikredilebilir. Partiler herşeyden evvel, müessir bir mücadele mekanizmasına sahip olabilmeleri için, maddî ve beşerî kaynaklarını takviye etmelidirler. Memlekete "bu hareket mutlaka kazanır ve kazanmalıdır" şeklinde bir inanç telkin eden siyasî hareket, seçim ve siyasî mücadele için memlekette, herkesi hayrete düşürecek maddî yardıma mazhar olacaktır. Her modern siyasî cemiyetin mutlaka sahip olması gereken ücretli ve tam zamanlı parti işlerini hasreden, kaliteli bir müstahdem kadrosuna sahip olabileme imkânına bu sayede kavuşacaktır. Aynı şekilde, bir çok memleketlerde olduğu gibi, politikayı biraz daha ciddileştiren ve seviyeli bir hale sokan, tedkik ve araştırma büroları kurulabilir. Nihayet siyasî partiler, parti merkezinde, siyasî liderler ve araştırma kurullarınca bulunup halka yayılması ve maledilmesi gereken fikirleri, söz ve kanaatları, geniş kütlelere yazı ile, resimle ve sözle nakledilebilmelidir. Bunun için, şimdiki **Ulus** gazetesini, seviye, idare ve istihbarat bakımından kat kat aşan organlara, broşür ve propaganda risalelerine, daimî neşriyate ihtiyacı vardır. Filim, afiş, ilân v.s., üzerinde durabilecek yayma kanalları arasındadır. Nihayet jeep, otomobil gibi, konuşma ile halka erişme işini mümkün kıla-

çak vasıtalarına her parti şiddetle muhtaçtır. En nihayet, gerek daimi çalışma mekânları, gerekse toplantı yerlerinin kirası gibi mühim maddi vasıtaların, temini müşterek gayretle çok daha tatminkâr olacaktır.

Bunlardan daha mühimi, parçalanmış siyasi mücadele mihraklarından hiç birine tam olarak güven duymamak yüzünden, birbirinden ayrı duran ve pasif kalan unsurların hizmete sokulabilmesi, ancak işbirliğinin ve müşterek cephenin ciddi bir safhaya girmesiyle mümkün olabilecektir. Daima tekrar ettiğimiz gibi, bugünkü siyasi buhrandan, iktidar ne kadar sorumlu ise, muhalefet de o derece sorumludur. Muhalefet bunu idrak ederek, iktidar karşısında mücadele eden kuvvetleri birleştirdiği anda, siyasi kaderimizde en mühim değişikliği meydana getirme ve imkânına sahip olacaktır.

Seçmenden Çekinme

İktidar Partisi grubunun, ara seçimlerinin bu yıl da yapılmamasına karar vermesini, Anayasa ve Seçim Kanunu hükümlerine aykırı bulmuştuk (Forum 15 haziran 1956, sayı 54). On günlük bir boykotun sonra, muhalefet partilerinin tekrar B. M. Meclisi çalışmalarına katıldığı celsede, Meclis ekseriyeti muhalefetin şiddetli protestoları arasında ara seçimlerini bu yıl da talik etti.

Muhalefet bunu Anayasa dışı hareketler silsilesinin yeni bir tezahürü olarak karşıladı; son zamanlarda çıkarılan ve son derece münazaal kanunların kabulünden sonra, halk oyunun istikametini belli edecek ara seçimlerinin hayati önemini belirtti. Bu celse, Türkiyede herşeye rağmen mücadele azmi kuvvetli, morali yüksek meseleleri görüşü ve ifade ettiği gayet keskin bir muhalefetin mevcudiyetini memlekete haber veren manidar bir hadise oldu.

Hükümetin ileri sürdüğü deliller, ciddiyeti münakaşa edilebilecek kadar sathi ve mesnetsizdi. Ara seçimlerinin esasen, Meclisteki Muhalefet-İktidar kompozisyonunu değiştiremeyeceği, bu seçimlerin masraflı olacağı işgünü kaybına sebep olacağı gibi delillerin, bir demokraside seçmenin rolü, halk efkârındaki gelişmelerin takibi v.s. gibi temel mülâhazalar yanında, ciddiyetinden hakikaten şüphe etmek gerekiyordu. Hele Başbakanın "ekseriyet böyle istiyor. Siz ekseriyette olduğunuz zaman aksine karar verebilirsiniz" tarzındaki sözlerine delil dahi demek imkânı yoktu.

Bu hadiseyle kendini yeniden gösteren zihniyet, ara seçimleri gibi demokratik devlet idaresinin temel müesseselerinden birine hürmet noksanını meydana koyuyordu. Ara seçimlerinden çekinme,

halk efkârının son gelişmeler karşısında vereceği hükümden kaçınma, nihayet seçmenin arzusu hilâfına devlet idaresinde ısrar etmeye muadil bir hareket demek olurdu.

Demokratik devlet idaresi, diktatörün ve oligarşik bir zümrenin keyfi hareketlerini frenliyen, bir kontrol manzumesinin, muhtelif emniyet süpabları ve müş'irlerinin faaliyet göstermesiyle işlemektedir. Eski zamanlarda, iptidai memleketlerde ve bugün Çin ve bazı Latin Amerika memleketleri gibi siyasi organizasyonu zayıf cemiyetlerde, hükümetlerin zaman zaman çıkan isyanlar ve ihtilâllerle değişmesine mukabil demokratik memleketlerdeki sessiz ve mutedil değişmeleri mukayese etmek yerinde olur. Bir demokraside, kabine içinde, parti idare kurulunda, Meclis grubunda baskıdan azade, hür ve serbest tartışmada başlayarak, derece derece, basında, siyasi klüplerde, siyasi toplantılarda her an yapılan fikir çatışmaları, her dört veya beş yılda bir genel seçimle, millî tartışmayı bir neticeye bağlar. Kendi kafasına gitme temayüllü duyan bir otokrat, bir demokraside, partisi içinden başlayarak, bütün siyasi organizasyon içinde, kendisini ikaz edecek yüzlerce cihaz ve frenle karşı karşıyadır. Bu cihaz ve frenlerin kâfi fikir vermediği veya müphem kaldığı görüldüğü içindirki, ara seçimleri, halk oyna ve millî hakimiyete hürmeti olan devlet adamının en büyük yardımcısıdır.

Her an ana müesseseleri sarsıntıya uğrayan demokrasimizin, 1954 mayısandanberi ara seçimlerini yapmamakta ısrar eden İktidar partisi yüzünden, önemli bir unsurundan daha mahrum edilmesi affedilmez bir harekettir. Demokrasinin, zor ve ihtilâle dayanmayan devlet idaresinin temel müesseselerinden olan, basın hürriyeti, parti içi demokrasi, ara seçimleri gibi emniyet supablarının tahribi veya işlemeze hale sokulması, sonunda demokratik idarenin yegâne bakiyesi olan periyodik genel seçimlere de hüremetsizlik itiyat ve cesaretini besleyebilirki, bu yolun sonu siyasi istikbalimiz için hiç de parlak değildir.

Ucuzluk ve Ötesi

1 Temmuz 1956 sayılı Forum'da, "Kanunla Ucuzluk" başlıklı bir not yayınladık. Burada, fiat kontrolü kararnameleri ile alınan tedbirlerin, muhtemel tesirlerini umumî hatları ile tahlil etmiştik. Bu tedbirlerin, istihsali azaltma, mevcut mal arzını ihtiyaç sahipleri arasında keyfi ve tesadüfi bir şekilde, rasyonel olmayan tarzda dağıtma, mecburi fiat indirimleri ile istihlâki teşvik ederek enflasyonu büsbütün şiddetlendirme gibi tesirler icra edeceğine haber vermiştik. Hakikaten, enflasyon devrelerinde; yapılmaması gereken hareketler, istihsali kısacak, buna

mukabil istihlâki artıracak tedbirlerdir. Son kararlar, enflasyonun sebeplerini ve derin köklerini tedavi etmemekte, bilakis bunları daha da şiddetlendirerek devam ettirmeye yarayacak mahiyettedir; yalnızca fiat yükselişi şeklindeki dış tezahürlerine karşı, polis tedbirleriyle sahtta kalmaya mahkûm bir mücadeleyi ifade etmektedir.

Fiat kontrolü kararnamelerinin ve Millî Korunma Kanununun yürürlüğe girmesinden itibaren geçen bir buçuk aylık tatbikat, Forumun bu konudaki görüşlerini teyid edecek şekilde gelişmektedir. Tatbikat, mevcut stokların şiddetli cezai müeyyideler altında, kanun zoru ile ucuzlatılması neticesinde, elinde birikmiş iştiracı gücü olan bir sınıf müstehlik kütesinin fırsattan istifade ettiğini göstermiştir. Bundan sonra, kanunun asıl tesiri kendini göstermeye başlayacaktır. İthalâtçı, toptancı ve perakendeci, mevcut kâr hadleri dahilinde ve kanunî maliyet unsurları çerçevesinde, ticaretini nihai ihtiyaç sahibi ile müstahsil ve imalâtçı arasındaki aracılık fonksiyonuna, tatminkâr bir şekilde devam edip edememe durumu ile karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır. Bir çok toptancının ve ithalâtçının, siparişlerini durdurduğu bildirilmektedir. Bir asra yakın bir zamandır Türkiyede faaliyette bulunan Singer dikiş makinaları firması bunlar arasındadır. Bazı mensucat ve dayanıklı istihlâk maddesi satan müesseselerin siparişlerini iptal ettiği haber verilmektedir. Tatbikat ilerledikçe, imalât istihsal ve çalışma istatistikleri ile bu temayüllerin vüs'ati daha iyi anlaşılacaktır.

Azalan mal arzı karşısında, ihtiyaç sahipleri arasındaki kötü tevzi yüzünden ve müstehlik elinde kalan iştiracı gücündeki fazlalık dolayısıyla artan talebin, iktisadi istikrar ve muvazeneyi daha ne kadar sarsacağını, genişleyen mal kıtlığı ve karaborsa gibi hâdiseler daha iyi gösterecektir. İstihsal ve imalât sahası kontrol dışında kaldıkları için, artan talebin bu sahada fiat seviyesini nasıl yükselttiğini, ticarî kâr hadlerindeki düşmelerin tesirlerinin ne derece ifna edildiğini fiat istatistikleri gösterecektir. Bu istikametlerdeki gelişmelerin vüs'atini tam anlayabilmek için bir müddet daha beklemek icabedecektir.

Hükümet Başkanının geçen ay ortasına doğru radyoda yaptığı konuşma, bazı bakımlardan dikkate değer unsurları ihtiva etmektedir. Bu konuşmada ucuzluğun devam edeceği, iktisadi tedbirler ve deliller ileri sürülmemekle beraber, adeta manevî bir inançla tekrar edilmektedir. Devlet otoritesi ve polis tedbirleri bu güvencin asıl kaynağını teşkil eder görünmektedir. Mamafih son kararnamelerin, mevcut mal stokunu azalttığı zımnen kabul edilerek, bu stokların yenilenmesi için, haziran başındanberi bir buçuk aylık bir devre esnasında 207 milyon liralık bir tahsisin yapıldığı haber verilmektedir. Bir buçuk aylık devrede, bu

hacimde bir tahsis temposu senede 1.9 milyarlık bir ithalât hacmi ifade ederki buna maddeten imkân bulunmadığı aşıkârdır. Diğer taraftan, bu tahsislerin 34 milyonunun E.P.U. sahasından, 30 milyonunun ise kliringle ticaret yapılan bazı Doğu Avrupa memleketlerinden yapıldığı söylenmektedir. Almanya ve Fransa'ya, yatırımlarımızı orta vadeli kredilerle finanse eden firmaların alacak taksitlerini ödeyemediğimiz, İngiltereye Çatalağzı santrali, Hirfanlı Barajı ve Toprak ofis silolarını yapan Metropolitan - Vickers, Wimpey ve Simous firmalarının alacak taksitlerini transfer edemediğimiz şu günlerde, E. P. U. dan yeni siparişlerde bulunmuş olduğumuz haberi oldukça ilgi çekici bir olaydır. Diğer taraftan, Kliringle memleketlere 30 milyonluk tahsis yapıldığının söylendiği günlerde, ticaretin çok dar bir borç ve alacak bakiyesiyle yürütüldüğü bu memleketlere, Merkez Bankamızın 8 milyon liradan fazla borçlu bulunduğu görülmektedir.

Hükümet başkanı radyo konuşmasında, ucuzluğun devam edeceği yolundaki iddiada, iktisadî mesnet ve delil noksanlığını, halihazırda içinde bulunduğumuz söz konusu problemlerle ilgisi pek olmamakla beraber, son yıllarda yapılan yatırımların bir kere daha vatandaşlara sayılıp, hatırlatılmasıyla tamamlamak istemiştir. Son altı yıl içinde, 12 milyara yakın bir yatırım yapılmış olduğunun hatırlatılması hükümet başkanının, bugünün realitelerine rağmen, iktisadî konulardaki manevî inanç ve imanının asıl kaynağını teşkil etmektedir.

Önümüzdeki aylarda, iktisadî durumumuzun iktisadî tedbirler, maddî delil ve mesnetlere dayanan hesaplara mı, yoksa kanunla ifadesini bulan politik arzulara ve manevî inançlara mı daha çok uyacağını hadiseler gösterecektir.

Anadolu ve Enflasyon

1 Temmuz 1956 tarih ve 55 sayılı forumda, fiyat artışı ve köylü başlıklı nota, köylü tarafından kullanılan bazı ana ihtiyaç maddelerinin fiyatlarında son yıllarda meydana gelen artışları, resmî istatistiklere dayanarak yayınlamıştık. Bu bize, son yıllardaki enflasyonun, ne dereceye kadar köylüye tesir ettiğini gösteren bir müşir vazifesi görüyordu. Bu sayımızda 20 vilâyet merkezine ait gıda masrafları endekslerinden, memleketin muhtelif mıntıklarını temsil eden 11 vilâyetinkini alarak yayınlıyoruz.

Vilâyetlerde gıda fiyatları
(1938 = 100)

Vilâyetler	1952	1954	1955
Ankara	457	503	544
İstanbul	473	545	587
İzmir	476	542	587

Seyhan	490	555	596
Diyarbakır	514	580	632
Trabzon	451	527	576
Samsun	480	555	605
Erzurum	494	538	603
Konya	506	570	602
Antalya	498	587	632
Edirne	457	537	585
Memleket Vasatısı	482	553	594

Yukarıdaki tabloda dikkati çeken noktalardan biri, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük merkezlerdeki fiyat artışı vasatısının, memleket vasatısının altında oluşudur. 1955 yılında bütün memleketteki fiyatlar 1952 ye nisbetle % 23 arttığı halde, bu üç büyük vilâyetteki artış nisbeti % 14 in biraz üstünde olmuştur. Bu hâdise de bize, bazan söylendiği gibi, enflasyondan yalnız büyük şehirlerin değil, Anadolu'da her köşenin aynı derecede hattâ daha fazla müteessir olduğunu göstermektedir.

Bundan çıkan ikinci netice, büyük merkezlere istihsal mıntıklarından malnaklinin iyi işlediği, bu büyük piyasalardaki mal arzının rekabet neticesinde fiyatları nisbi olarak daha aşağı seviyede tutmaya muvaffak olduğudur. Büyük merkezlerde belediyelerin fiyat kontrollerinin daha iyi işleyecek, gıda maddeleri fiyatlarını diğer merkezlerle nisbetle daha düşük tutmuş olmasının da rolü olabilir.

Gider Vergileri

Halen yürürlükte bulunan 3843 sayılı muamele vergisi kanununun 16 yıllık bir tatbikatı vardır. Bir çok tadillere rağmen bu kanun iktisadî hayatımızı fevkalâde sıkıştırmış ve dolayısıyla bir takım şikâyetleri mucip olmuştur. Hükümet kanunun tatbikatında karşılaşılan güçlükleri ve muamele vergisinden şikâyetleri önlemek üzere uzun müddet tetkiklerde bulunmuş ve bir kaç yıl levvel bu vergiyi islah maksadiyle bir tasarı hazırlayarak Büyük Millet Meclisine sunmuş, fakat bilâhare bu tasarıyı geri almıştır. Bunun yerine gider vergileri kanunu tasarısı hazırlanarak 1956 yılı Mayısında Meclise sevk olunmuştur.

Bu tasarı, son günlerde Büyük Millet Meclisinde tetkik ve müzakere edilerek hemen hemen aynen kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır. Kanunun bazı hükümleri derhal yürürlüğe girecek, hey'eti umumiyesinin ise 1 Mart 1957 tarihinden itibaren tatbikine başlanacaktır.

Gider vergisinden evvel muamele vergisi tatbikatı muhtelif safhalar arzdetmektedir .

Memleketimizde muamele vergisi ilk defa 1926 yılında aşarın ilgası üzerine

bütçe açığını kapatmak maksadiyle ihdas edilmiştir. Umumi istihlak vergisi adıyla ihdas edilen bu vergi yayılı sistemde idi. Yani vergi malın istihsalından istihlakine kadar iktisadî hareketlerin her safhasından alınmakta idi. Fakat bu vergi bir çok mahzurları ihtiva etmekte idi ve tatbiki de güçtü.

Bu sebeple bir sene gibi kısa bir zamanda bu sistemden vazgeçildi. Mahzurları daha az olan toplu muamele vergisi sistemi kabul edildi. Bu sisteme dahil kanunlarımız 1927, 1931, 1934 ve 1940 yıllarında kabul edilen 1039, 1860, 2430 ve 3843 sayılı kanunlardır. Bu sonuncu kanun 1957 yılı Martına kadar tatbikine devam edilecek bugünkü muamele vergisi kanunudur.

Gider vergileri kanunuyla 3843 sayılı muamele vergisi kanunu ek ve tadilleri kaldırıldığı gibi, bazı vasıtalı vergilere ait kanunlar da kaldırılarak, bu vergilere de gider vergileri bünyesinde yer verilmiştir.

Gider vergileri kanunu esas itibariyle, istihsal vergisi, hizmet vergileri ve kısımlar arası müşterek hükümler olmak üzere üç kısma ayrılmıştır. Bu kısımlar muhtelif bölümleri ihtiva etmektedir :

1 — İstihsal vergisi: Kanunun birinci maddesine göre, kanuna bağlı 1, 2 ve 3 numaralı tablolarda yazılı maddelerden, Türkiye'de imal olunanların müstahsil veya imalatçıları tarafından teslimi ve bunlardan yabancı memleketlerde imal edilenlerle IV. numaralı tabloda yazılı maddelerin Türkiye'ye ithali istihsal vergisine tabidir.

3843 sayılı kanunla muamele vergisi, imalattan, banka, banker ve sigorta şirketlerinden ve ithalâttan alınmakta idi. Gider vergileri kanununda, imalât muamele vergisiyle ithalât muamele vergilerinin şümülü değiştirilmiyerek, istihsal vergisi adıyla bir kısım altında birleştirilmiştir.

Banka, banker ve sigorta şirketleri muamele vergisi ise hizmet vergileri arasına alınmıştır.

Muamele vergisi kanununda İktisadî hayatımızı en fazla sıkan ve şikâyetleri mucip olan kısım imalât muamele vergisi idi. Gider vergileri kanununu doğuran amil de bu şikâyetlerdir.

Muamele vergisi kanununda imalât muamele vergisinin mevzuu gayet şümullüdür.

Bu kanunun 5. maddesindeki tarife girmeyecek sınaî faaliyet yoktur. Öyle ki bu tarifin şümülüne, ziraî mahsullerin kabuk ve çöplerinden ayıklanması, temizlenmesi, taşların ocaklardan çıkarılması, montaj, evlerde ve lokantalarda yemek hazırlanması gibi işler dahi girmektedir. İthalât muamele vergisi de bu geniş tarifin şümülüne giren maddelerden alınmıştır. Ancak kanun vaznı, pek geniş olarak tesbit edilmiş bu vergi mevzuunu daraltmak maksadiyle bir takım

İstisnalar ve muafiyetler tanımak zarur-
retinde kalmıştır.

İmalât muamele vergisinin tatbikat
da muvaffak olamamasının sebebi, vergi
mevzuunun geniş tutulmuş ve bu husu-
su daraltmak maksadıyla sayısız muafi-
yetlerin kabulü yoluna gidilmiş olması-
dır. Bu muafiyetlerden de tatbikatta en
fazla şikâyeti mucip olan ve aksaklıklara
en çok sebebiyet veren kanunun 12. mad-
desindeki küçük sanat müesseseleri mu-
afiyetidir. Bu maddeye göre, istihdam
ettiği işçi sayısı beşi ve muharrik kuvvet
kullananlarda muharrik kuvveti iki bey-
giri geçmeyen müesseseler vergiden mu-
aftır.

Kanunun tatbik olunduğu müddetçe
sınai müesseseler işçi adedi ve muhar-
rik kuvvet takatı bakımından daima
bu hadler altında kalmağa ve büyük
müesseseler ise bu hadlerin altına inme-
ğe çalışmışlardır. Netice itibariyle bu
muafiyet hükmü, büyük işletmelerin
korunmasını önlediği gibi, vergiye tabi
müesseseler ile vergiden muaf müesseseler
arasında haksız bir rekabet meydana
getirmiş ve kanundan doğma bu hak-
sız rekabet dolayısıyla, bazı vergi mük-
elleflerinin muvazaalara tevessül et-
melerine ve vergi kaçırımında kendileri-
ni haklı görmeğe başlamalarına sebebi-
yet vermiştir.

Diğer taraftan aynı madde ile bazı
işler muharrik kuvveti takatına ve işçi
sayısına bakmaksızın mutlak olarak ver-
giye tabi tutulmuştur. Ezcümle, Kun-
dura ökösesi, çamaşır mandalı ve kese kâ-
ğıdı imali gibi işler bu meyandadır. Bu
işlerin hangi maksatla mutlak olarak ver-
giye tabi tutulduğunu izah etmek pek
mümkün değildir.

Gider vergileri kanununda bu gibi
aksaklıkların bertaraf edilmesi maksadı
ile hareket edildiği anlaşılmaktadır.
Bu kanunda, muamele vergisi ka-
nunda olduğu gibi verginin mevzu-
unu tayin eden umumi bir tarif yoktur.
İstihsal vergisinin mevzuu ve şümülü
kanuna bağlı cetvellerle tayin edilmiştir.
Yani bir maddenin istihsal vergisine tabi
olup olmadığını tayin etmek için tablo-
lara bakılması ve bu madde tablolarda
zikredilmiş ise, vergiye tabi bulunması
lâzımdır. Ayrıca imalâtçıların işçi adedi-
ne, muharrik kuvvet takatine ve sairesi-
ne bakılmasına mahal yoktur.

Vergi nisbetleri tablolarda yazılı mad-
delerin hizalarında ayrı ayrı gösteril-
miştir.

Nisbet bakımından muamele vergi-
sinden farklı bir cihet de, istihsal vergi-
sinde vergiden de vergi alınmamasıdır.
Halbuki imalât muamele vergisinde u-
mumi nisbet % 18 olduğu halde vergiden
de vergi alındığından bu nisbet % 21, 04
(gider vergileri kanunu tasarısının es-
babı mucibesine göre % 21,24) e çıkmak-
ta idi.

Gider vergileri kanunu ile, verginin
daha ziyade vergi cibayetinde kolay bir
usul olan maddelerin ilk istihsalından a-
linması yoluna gidilmiş ve muamele ver-

gisi kanunun aksine olarak müteakip i-
mal safhalarında vergi alınmaması ter-
vi cedilmiştir. Bunun bir istisnası II nu-
maralı cetveldeki mamullerdir. Ancak bu
tablodaki maddelerin ekserisi ithalât eş-
yasıdır. Diğer taraftan bugün muamele
vergisine tabi bulunan bazı sanayi züm-
releri, ezcümle deri, gıda ve tahta sana-
yii istihsal vergisinin şümülü haricinde
bırakılmış ve buna mukabil bugün mu-
amele vergisinin müstesna bulunan bazı
maddeler ise istihsal vergisine tabi tu-
tulmuştur. Meselâ, I numaralı ilk istih-
sal maddeleri tablosunda yazılı ateşe
mukavim tuğlalar bugün muamele ver-
gisinden müstesnadır. Fakat halen dar
bi rmuafiyeti haiz bulunan toprak sana-
yii mamulâtından künk testi v.s., Çimen-
todan mamul eşya, kireç, alçı mermer
mamulât vesaire istihsal vergisi mevzuu
dışında kalmaktadır.

Ancak çimentodan mamul eşya ha-
riçten geldiği takdirde istihsal vergisine
tabi olacaktır. Bundan maada halen, istih-
saldan, izabe ve tasfiye suretiyle elde e-
dilen maden cevherleri muamele ver-
gisinden müstesna olduğu halde gider ver-
gileri kanunuyla istihsal vergisine tabi
dilen maden cevherleri muamele ve gi-
ve bunların boyanması Muamele Ver-
gisinden müstesnadır. Fakat gider ver-
gileri kanununda böyle bir istisna kabul
edilmemiştir.

II numaralı tablo mamul maddeler
tablosudur. Yukarda işaret edildiği üze-
re, bu tabloda kayıtlı maddelerden vergi
alınması, ilk istihsalından vergi alınması
prensibinin istisnası mahiyetindedir. Bu
tabloda yazılı maddelerden barut ve pat-
layıcı maddeler ve kibrit hariç diğerleri
yani taşıtlar, saatler, ses cihazları ve le-
vazımı, fotoğraf ve sinema makine ve
cihazları seromin mamulleri ve süs ziy-
net eşyası hemen tamamıyla memleket
haricinden gelmektedir.

Burada, kanunun ilk istihsal teziyle
tamamiyle sadık kalamamasının bir ne-
ticesi olarak muamele vergisi kanunun-
da olduğu gibi istihsal vergisinde de ilk
madde indirimi esasının, kabulü zarure-
tinde kalındığına işaret etmek yerinde
olur.

İstihsal vergisi bugünkü imalât ve
ithalat muamele vergilerine tamamiyle
tekabül etmemektedir. Halen bazı mad-
deler, ezcümle akaryakıtlar, elektrik ve
havagazi, kibrit, kahve, tekel dışındaki
içkiler muamele vergisine tabi bulunma-
maktadır. Bu maddelerden ayrı kanun-
larla istihlak vergileri alınmaktadır. Gi-
der vergileri kanunuyla bu muhtelif ka-
nunlar kaldırılarak sözü edilen maddeler

gider vergisi bünyesine alınmış ve, ha-
len alınmakta olan gelirleri temin ede-
cek nisbetlerde, istihsal vergisine tabi
tutulmuştur. Bunlardan akaryakıtlar ve
elektrik hava gası I numaralı tabloda
ve kahve, inhisar dışındaki isbirtolu iç-
kiler ve glikoz. III numaralı tabloda
yer almıştır.

VI numaralı itablo ithal malarına ait
buunmaktadır.

II — Hizmet vergileri: Bu vergiler
banka, banker ve siorta şirketlerinden,
nakliyattan ve P.T.T. murasebatından
alınacaktır.

Banka ve sigorta şirketleriyle ban-
kerlerden alınacak hizmet vergisi ise
halen bu mükelleflerden alınmakta o-
lan muamele vergisi arasında isim de-
ğişikliğinden maada bir değişiklik yoktur.
Yalnız bu vergilerin nisbeti % 10 dan
% 15 e kambiyo muamelelerinden alın-
makta olan vergi nisbeti de onbinde 3
ten 4,5 e çıkarılmıştır.

Nakliyat vergisi de halen mevcuttur.
Ancak bugün 472 sayılı kanunla tren,
vapur, tramvay ile yapılan yolcu nak-
liyatı ve 3828 sayılı kanunla tren ve
vapurlarla yapılan eşya nakliyatı nakli-
yat resmine tabi olduğu halde, gider ver-
gileri kanunu ile bunlardan maada troy-
lebus, otobüs ve yolcu taşımağa mah-
sus sair motorlu kara nakil vasıtalarıy-
le şehir içi yapılan taşımalar, uçak ile
yapılan taşımalar memleketimizde ilk
defa olarak vergi mevzuuna alınmıştır.

P.T.T. hizmetleri vergisine gelince,
halen de 5004 sayılı kanunla yabancı
memeketlerle olan telgraf ve telefon
muahaverele ve yabancı memleketlerle
uçak servisleri ve dahili harici koli ve
havale ücretleri hariç olmak üzere, pos-
ta, telgraf ve telefon müraselat ücretle-
ri % 10 nisbetinde Millî Savunma vergi-
sine tabidir. Gider vergileri kanunu sa-
dece yabancı memleketlerle uçak müra-
selelerine ait muafiyeti kaldırmak su-
retiyle 5004 sayılı kanunda ki esas ve
nisbetleri aynen kabul etmiştir.

III — Yürürlük maddesine göre, ka-
nunun neşri tarihinden itibaren piric
muamele vergisinden müstesna olacak,
kanunun neşri tarihinden itibaren itiba-
ren de banka ve sigorta şirketleri için
bu kanunla kabul edilen yüksek vergi
nisbetleri uygulanacak ve keza kanunun
neşrinden itibaren kahveden halen alın-
makta olan kilo da 300 kuruşluk istih-
lâk vergisi yerine kilo da 300 kuruşluk
istihlâk vergisi yerine kilo da 500 kuruş
istihlâk vergisi alınacaktır.

KAVAKLIDERE
Yakut Damlası

Pakistan'ın İktisadî Plânı

Pakistan Cumhurbaşkanı İskender Mirza ile refikasının memleketimizi resmen ziyaret etmekte buldukları şu sırada, dost ve müttefik Devletin iktisadî plânlama çalışmaları hakkında kısaca bilgi vermeyi faydeli buluyoruz.

Pakistan, tıpkı Hindistan gibi, İngiliz Milletler Camiası'na ve sterlin bölgesine dâhil bulunmaktadır. Anglo-sakson düşüncesinin, bilhassa âmme idaresine müteallik mevzularda bu memleketlerde bir hayli yerleşmiş bulunması, kendileri için büyük bir mazhariyettir.

Filhakika, Pakistan da, Hindistan gibi, ekonomik kalkınmasını, cemiyet nizamının demokratik esaslarını zedelemeyen ve iktisadiyatın muvazenesini bozmaksızın başarmak istemektedir. Bu maksatla, Pakistan'da, ilk defa bir genel ekonomik plân yapılmış, ve bu plân, kabataslak hâlinde, geçen Mayıs ayı içerisinde yayınlanmıştır.

Pakistan'da, iktisadî plânlama işleleriyle meşgul olmak üzere bir Merkezi Plânlama Meclisi'nin yanında, Endüstri Bakanlığında da bir Plânlama ve Kalkınma Dairesi mevcuttur. Bahse konu plân, Ford Vakfı'nın yardımlarıyla ve Prof. Hollis B. Chenery'nin başkanlığında çalışan Harvard Üniversitesine mensup bir heyetin tetkikatından geniş ölçüde istifade edilmek suretiyle hazırlanmıştır. (x)

Plân, 1955-56 ve 1959-60 yıllarını kapsamakta ise de tatbikine gelecek yıl başlanabilecektir. Plânda, Hint Plânlarıyla bir müvazilik güdülmüş ve aynı kalkınma hızı gerçekleştirilmek istenmiştir; bu suretle, Hint Yarımadasının ekonomik birliği fikrine riayet edilmiş olunmaktadır. Plânın yekûn maliyeti 11,6 milyar rupi olup bunun 3,6 milyarı hususî sektörde 8 milyarı da âmme sektöründe sarfedecektir. Bu plân yapılırken, yekûn masrafin 3,8 milyar rupiye tekabül eden bir kısmının dış yardımdan, 400 milyon rupilik bir kısmının da hususî yabancı sermayeden sağlanacağı faraziyesinden hareket olunmuştur. Plânın dayandığı faraziyelerden biri de mezkûr yıllar zarfında nüfusun % 7,5 nisbetinde artacağıdır.

Plân tamamlandığı vakit, millî gelirde % 20 ve -nüfus artışı da hesaba katılınca- adam başına düşen millî gelirde % 12 nisbetinde bir artış olacağı tahmin edilmektedir. Dış tediye vasıtalarında da, 500 milyon rupilik döviz ilerde kalkınmaya tahsis edebilecek derecede bir artış olacağı tahmin ediliyor. Nüfusun % 75 i zürra olduğundan ilk priorite tarım sahasına verilmiş olup âmme sektöründe Plân için yapılacak sarfiyatın % 75'i köy geliştirmesi, sulama, toprak ıslahı ve drenaja ayrılmıştır. Endüstri ve ticaret sahasına âmme sektörü sarfiyatının % 27 si, nakliye ve muhabere sahasına da %20 si ayrılmakta ve bir % 20 de sosyal hizmetler için tahsis olunmaktadır. Bundan baş-

ka, memleketin en geri bölgesi olan Doğu Pakistan için hazırlanacak hususî projelere ihtiyat olarak âmme sektöründen 1 milyar rupi ayrılmıştır. Bu plân sayesinde 2 milyon insanın iş piyasasına iltihak edeceği ümit edilmektedir. Buna rağmen, Plânın tamamlanmasından sonra da memlekette işsizlik - bilhassa gizli işsizlik- yine geniş ölçüde mevcut olmaya devam edecektir.

Plânın fizikî gayeleri hakkında bir fikir vermek için şu rakamları zikrederim: Plân tamalanınca 3 milyon "akr" büyüklüğünde arazi daha sulanmış olacaktır kib unun 1 milyonu ziraate yeni açılacak olan arazidir. Bunun neticesinde gıda maddeleri istihsalinde % 13 nisbetinde bir artış olacaktır. Elektrik enerjisi kapasitesinde 590 bin kilowattlık bir çoğalma olacaktır. Telefon cihazlarının adedi 35 bin artacaktır. Büyük ve küçük sanayide yekûn istihâl 7,5 milyar rupiden 13 milyar rupiye çıkacaktır. Büyük endüstride istihâlin % 75 nisbetinde artması beklenmektedir; çimento istihsal kapasitesi yıllık 670 bin tondan 1,28 milyon tona; gübre istihsalı sıfırdan yılda 162 bin tona; şeker istihsalı yılda 115 bin tondan 235 bin tona; kendir dokuma tezgâhlarının adedi de 3.000'den 12 bine vâsil olacaktır. Sosyal hizmetler sahasında 250 bin yeni mesken ve 9 bin yeni hasta yatağı temin edilecektir.

İktisadî teşkilâtlanma bakımından da ileri adımlar atılacaktır. Dahilî tasarrufu teşvik için bir Hayat Sigortası Kuruluşu kurulacaktır; aynı maksatla, lüks istihlâkin önüne geçmeye gayret edilmektedir. Merkez Bankasının yanında şimdi bir Ziraat Bankası ve -Devletin, hususî sektörün ve Birleşmiş Milletler Beynelmîzel İmar ve Kalkınma Bankasının iştirakiyle bir Sanayi Bankası kurulacaktır.

Plân eksperler tarafından biraz fazla ihtırası olarak tavsif edilmektedir. Ancak, bizzat Pakistan yetkili makamları dahi bu hususu müdriktirler. Nitekim, Plân bakımından, âmme sektörünün 9.236 milyar rupilik bir sarfiyatta bulunması gerektiği hesaplanmış; fakat, bilâhare, bu meblağın ancak 8 milyarının sağlanabileceği düşünülmüştür. Bu itibarla, Plânın beş yıl zarfında bütün gayelerine ulaşamayacağı şimdiden kabul edilmektedir. Bunun sebeplerinden biri de uzman ve teknisyen azlığı ve teşkilâtlanmanın ilerlememesidir. Bununla beraber, Pakistan idarecileri, bir ilk adım olarak, hemen hızlı bir kalkınmayı derpiş etmemekte ve bu Birinci Beş Yıllık Plânı, ilerde daha hızlı bir kalkınmayı sağlayacak olan müteakip Plânların ekonominin muvazenesine kötü tesirler yapmaksızın gelişmesine imkân verecek olan bir temel olarak görmektedirler.

(x) Prof. Hollis B. Chenery, "input-output" metodlarının bânisi büyük Amerikalı iktisatçı Prof. Wassily Leontief'in mesai arkadaşlarından birisidir. Kendisi 1953 yılında Birleşik Amerika Büyükelçiliği İktisadî Misyonu'nun daveti üzerine memleketimize gelerek Misyon eksperleri ve birçok Türk uzmanlarıyla birlikte Türk iktisadiyatının gelişmesi ve yatırımlarımız mevzuunda çok kıymetli bir rapor hazırlamıştı. Elden ele dolayan bu rapor nedense Amerikalılar tarafından yayınlanmamıştır. Halbuki, aynı zatın İtalya için hazırlamış olduğu rapor Amerikan makamlarınca neşredilmişti. Hazırlanışından bu yana zaman geçmiş olmasına rağmen, bu raporun neşrinin son derece faydeli olacağı kanaatindeyiz.

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Yurt İçinde 532 Şube ve Ajansı, dünyanın her tarafındaki muhabirleriyle sayısız müşterilerinin emriindedir.

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları 1956 ikramiye tutarı

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri, eşya, traktörler, ziraat aletleri bulunmaktadır.

Ortadoğu'da Rekabet

Afrika ve Asya memleketlerine yaklaşma politikasının şampiyonlarından biri olduğu söylenen yeni Sovyet Dışişleri Bakanı Chepilov, Süveyş'in İngiltere tarafından Mısır'a devri münasebetiyle yapılan törenlere iştirak etmek üzere Mısır'a gitmişti. Oradan Lübnan ve Suriye'ye de geçti.

Bay Chepilov'u bu seyahate çıkmaya sevk eden sebeplerden biri de, Sovyet ekonomik yardım tekliflerinin artmasının ve Sovyet Blokundan Arap Devletlerinin bir kısmına askeri malzeme satışlarında bulunulmasının doğurduğu neticeleri mahallinde ölçmek isteyişi olabilir. Hernekadar, Sovyet Dışişleri Bakanı nereye gitmişse resmî makamlarca bir hayli iyi karşılanmış ve tebliğlerde alışılmış fikir beraberliği formülleri yer almışsa da, bilhassa halkın ve basın durumundan, kendisinin, her tarafta dost kazanmanın kolay birşey olmadığını bu kerre anlamaya başlamış olması da ihtimal dâhilindedir. Gerçekten, Sovyetlerin Ortadoğu hakkında yaymış oldukları son beyannamede İsrail meselesi mevzuunda takınmış oldukları tavır Arapları hayal kırıklığına uğratmıştır. Son defa, Sovyet Rusya'nın İsrail'le bir ticaret anlaşması imzalaması ve bu memlekete petrol vermeye ve orada Rus eksperlerinin petrol aramaya başlaması Arap memleketlerinde büyük hoşnutsuzluk doğurmuştur.

Bununla beraber, Sovyetler, Ortadoğu'da nötralizmi destekleme politikasına pek tabiidir ki devam etmektedirler. Yemen Veliahdi'nin Moskova'ya yapmış olduğu son ziyaret ve kendisine yapılmış olan yardım teklifleri bunun yeni bir misâlidir. Ancak, Ortadoğu'da, nötralizmi, hem Batı'dan, hem Doğu'dan azamî yardım sağlama vasıtasından başka birşey olarak görmeyenlerin -bu arada Başkan Nâsır'ın-, İran Hükümdarlarının Sovyetler Birliği'nde gördükleri büyük iltifattan bir miktar ders almaları icab eder. Filhakika, son zamanlara kadar, Bağdat Pakti'nin kapitalist emperyalizmin bir vasıtası olduğunu etrafa ilân eden, bu Pakta iltihak eden bütün Devletlere şiddetli ihtarlar bulunan Sovyet Rusya'nın, şimdi, Paktlara dâhil olmakla olmak arasında büyük bir fark gözetmemeye doğru yönelmeye başlamasının dikkat nazarlarından uzak kalmaması gerekir.

Ortadoğu'da işler, gerek Batı'yı, gerek nötralist Arap Devletlerini ve gerek Sovyetleri, artık, kat'i kararlar vermeye icbar edecek hâle gelmiştir. Assuan Barajı meselesi bu bakımdan büyük önem kazanmıştır.

Başkan Nâsır'ın, rejimini ve şahsî durumunu kuvvetlendirdikten sonra kurduğu kabinenin, daha ziyade Batı'ya taraftar şahsiyetlerinden müteşekkil olması, birçok Batılı çevrelerde, Mısır'ın -sözlerinin değilse bile- fiillerinin Batı'ya da-

ha çok mütemayil olacağı ümidini yandırmıştı. Gerçekten, Yarbay, neticede, Assuan projesinin finansmanı hususunda Batı'yı tercih etmiş ve Mısır'ın Washington Büyükelçisi de bunu basına açıklamıştı. Mısır Hükümeti, ayrıca, bazı komünistlerin tantanalı bir şekilde tecziyesine tevessül ediyordu.

Bunlar neyi ifade ediyordu? Gerek iç, gerek dış meselelerde tam bir fikir anarşisi içinde bocalayan, heyecan demagogjisini politika metodlarının temeli hâline getiren Mısır diktatörünün, nihayet durulduğunu ve daha ciddi bir siyaset tâkip etmeye başlayacağını mı gösteriyordu? Yoksa, Mısır Hükümeti, hâlâ, Batı'dan kendisine yapılmış olabilecek yardımları şantaj politikasının bir başarısı olarak telâkki edecek bir ruh hâleti içinde miydi? Bu husus tamamen belli değildir.

İşte bu hususun artık açıkça belli olmasını sağlamak içindir ki Amerika ve İngiltere Hükümetleri, Assuan projesinin finansmanına iştiraki, şimdiki hâlde, reddetmeyi uygun bulmuşlardır. Bu kararın sebepleri meyanında, Mısır'a, - şu veya bu ittifaka girme veya onu hoş karşılama tarzında - koşullu bir siyasi şartın reddedilmiş olması mevcut değildir. Projeye iştirak, münhasıran iktisadî sebeplerden dolayı reddedilmiştir.

Gerçekten, Başkan Nâsır'ın, Assuan Barajı işini, ekonomik plândan ziyade, demagogik prestij plânında mütalea ettiği göze çarpyordu. Barajın inşasına başlamadan evvel Nil'in suladığı diğer memleketlerle, ezcümle Sudan ve Habeşistan'la nehir sularının taksimi etrafında bir anlaşmaya varmak icab ediyordu. Bundan başka, Mısır'ın kendi payına düşen inşaa masrafına dâhil döviz unsurunu nasıl sağlayacağı belli değildi; zira, Mısır, ziraî mahsuller ve bu arada pamuk ihracatının gelirlerini Sovyet Boku'ndan yaptığı silâh mübayaalarına karşılık birkaç yıl için bağlamış bulunuyordu. Bu vaziyette, Mısır'ın herşeyden evvel, kendi ekonomik perspektiflerini, inşaa 12 ilâ 16 yıl sürecek olan ve memleketin ziraî istihsalını % 50 ve enerji kapasitesini % 200 arttıracak olan bu kilit tesisin icablarına göre ayarlaması ve ortaya ciddi bir plânla çıkması gerekiyordu.

Amerikan ve İngiliz Hükümetleri, red kararlarına rağmen, kapıyı açık bırakmışlar ve bütün Nil Vâdisi memleketlerinin menfaatlerini gözetken bir proje, genel bir iktisadî plânla birlikte ortaya konduğu takdirde Mısır'a yardıma hazır olduklarını belirtmişlerdir. Mısır'a, diğer mevzularda yapmakta oldukları yardımlar da devam edecektir.

Şu da varki Mısır, bir takım strüktür meseleleri ve içtimai idealler neticesinde bloklar dışı bir dış siyaset güden bir memleket değildir. Nâsır'ın nötralizmi, Nehru ve Tito'nun nötralizm anlayışları gibi, cemiyet ve tarih görüşünün temelini teşkil eden ana fikirlerden doğan bir doktrin değildir. Nâsır, nötralizmi,

sadece, silâh ve para temini için bir şantaj vasıtası olarak kullanmaktadır. Bunun en bâriz misâlini, sulh içinde beraber yaşamadan dem vururken İsrail'i mahvetmek için Sovyet Blokundan silâh almasında görüyoruz. Askerî hazırlıkları Ortadoğu'da bir harp çıkartmaya mâtuf olabilecek bir Hükümete Batı'nın yardım etmesi de caiz olamaz. (Yardım bahsinde, Amerika'nın, bir tarafta Hindistan ve Yugoslavya, diğer tarafta Mısır muvacehesinde tâkip etmekte olduğu farklı siyaset, Amerika'nın siyasi şartlar koştuğu yolundaki propağandayı hâlâ haklı çıkaracak mahiyette değildir).

Şimdi Sovyetler ne yapacaklardır? Hızla artan millî gelirlerinin ve endüstrilerindeki daha da hızlı gelişmenin Sovyetlere harice daha fazla yardımda bulunmak imkânını verdiği umumiyetle kabul edilmektedir. Ancak, Sovyetler, bu imkânı, istihlâki pek düşük bir seviyede tutmak suretiyle bulabilmektedirler; ayrıca, ziraî sektörde büyük güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu faktörlerin tazyikinin onları, nötralist memleketlere geniş ölçüde yardımda bulunmaktan men etmesi de muhtemeldir; kaldı ki Sovyetler, Doğu Avrupa'ya ve Çin'e de yardıma devam zorundadırlar. Bu sayımızdaki bir iktisabastan anlaşılabilir gibi, yapılan bütün propağandalara rağmen Sovyetlerin nötralist memleketlere bugüne kadar yapmış oldukları yardım Amerika ve İngiltere'ninkilere nisbetle cüz'i kalmıştır. Ancak, bunun böyle devam edip etmeyeceği hakkında kat'i hükümler vermemek ve beklemek daha doğru olur. Fakat, ne de olsa, Assuan Barajının muazzam yükünü kaldırıp kaldıramayacakları hususunda Ruslarda tereddüt mevcut olduğu ve şimdilik kat'i bir vaatte bulunamadıkları anlaşılıyor. İnanılır söylentilere bakılırsa, Ruslar, şimdiki hâlde, Mısır'a %2 faizle ve 30 yıl müddetle ihracatını Rusya'ya bağlaması şartıyla 200 milyon dolar teklif edebilmişlerdir; habuki, Mısır'ın 400 milyon dolara ihtiyacı vardır. (Mısır'ın kendi payı 900 milyon dolardır ve bunun mühim bir kısmı da döviz unsuru şeklinde sağlanmalıdır).

Sovyet Rusya gibi bir memleket, kaynaklarını çok iyi kullanmak zorundadır; ve, bilhassa İkinci Dünya Harbinin hitamından beri bu noktaya riayet için azamî gayreti sarfetmektedir. Sırf siyasi propağanda maksadiyle rasyonel esaslara tamamen uymayan projeleri, -kendisinin "şart" diye yerdığı tarzda - hiçbir tavsiyede bulunmaksızın hemen finanse etmeye başlaması, başlasa bile her taraftan gelebilecek bu gibi teklifleri müzakeresiz kabullenivermesi şüphelidir.

Diğer taraftan, Sovyetlerin, Nil Vâdisindeki öbür memleketleri de tereddüt-süzce nazarı itibare almamaları zordur.

Nâsır'ın ne yapacağına gelince?.. Mısır'ın, Barajı tek başına inşaa kalkışmasından doğacak sıkıntılar yeni rejimini kökünden sarsabilir; diğer taraftan, Sovyetlere nihai bir yaklaşmanın bir takım siyasi bedelleri de olacaktır. Bundan baş-

ka, Sovyetlerin, Mısır'ın iktisadî ve içtimâî nizamını, Nâsır'ın tasavvur edebildiğinden daha başka yollara sürüklemek için, yapacakları yardımı vesile ittihaz etmeleri de gayri kabil değildir. Nâsır'ın, bu bedellerin, ergeç, dinî ve millî hisleri kuvvetli bir memlekette ve bütün Arap dünyasında hoş karşılanmayacağını idrak edebilmesi lâzımdır. Nâsır'ın, Rusya'ya nihai olarak yaklaşmaya kalkışmadan evvel, benzeri bir maceraya girişmeye başlamış olan Musaddık'ı hatırlaması yerinde olur. Bir aralık Atatürk İnkilâplarını takip etmek ister gibi olan Nâsır, Sovyetlere dönmek kararını alırsa, kendi rejimi istikrarını kaybedecek ve demokratik bir mahiyet kazanabilmek imkânlarından ta-

mamen mahrum kalacaktır. Nâsır'ın Batı'dan hakkettiği vakur ve ölçülü darbeyi yedikten sonra, zevahiri kurtarıp Hür Dünya içersinde yerini almaya doğru yönelmesi aklın ve vatanperverliğin icabıdır. Batı'yla anlaşmak da zor birşey değildir; komşularının da menfaatlerini gözetmesi, iktisat ilminin icablarına göre hareketi öğrenmesi ve her işte ciddi ve vakur olmasını becerebilmesi neticede kendisi için de faydeli olur.

Önümüzdeki hâdiselerin ve bilhassa Mısır diktatörünün Moskova'ya yapacağı seyahatin, Sovyetler ve Mısır hususunda pek mühim noktaları aydınlatması muhtemeldir.

Kıbrıs Meselesinde Son Durum

Kıbrıs meselesi mevzuunda İngiliz Hükümetinin Londra Konferansından beri geçirmiş olduğu tahavvülleri nazarı itibare alırsak bu konudaki teyakkuz ve itinamızın her zamankinden daha fazla artması icab ettiği ortaya çıkar.

Gerçekten, İngiliz Hükümeti Londra Konferansında bile, Kıbrıs ahalisine kendi mukadderatını kendisinin tâyin etmesi hakkının tanınmayacağını nihai bir şekilde ifade etmiyordu; İngiliz Dışişleri Bakanının o zamanki ifadesi, Kıbrıs'a bu hakkın "kabili tahmin bir istikbâl içersinde tanınmayacağı" şeklinde idi.

Bilâhare, Mr. MacMillan, 5 Aralık 1955 günü Avam Kamarasında Muhalefetin ısrarları karşısında, mezkûr hakkın "hiçbir zaman tanınmayacağı yolunda bir ifade bulunmadığını" tasrih ediyor.

Daha sonra İngiltere Hükümeti, Yunanistan'la ve Kıbrıs Ortodoks Kilisesi ile müzakerelere girişti. Bu müzakereler esnasında İngiltere, Kıbrıs'a muhtariyet vermekle birlikte prensip itibariyle plebisit yapılacağını da vaad ediyordu. Güvenilir basın haberlerine bakılırsa, Başpiskopos Makarios, Seychelles'e sürülmeden evvel Atina ile birlikte, plebisit için kat'i bir tarih tesbit edimemesine ve sadece plebisit tertipleneceğinin vaad edilmesine râzı olmuştu. Müzakerelerin keşilmesi, plebisitle ilgili olarak değil, fakat, başka bir sebepten; Makarios'un Rum tethişçieri takbih etmeyi reddetmesinden ileri gelmiştir.

Nihayet, İngiliz Hükümeti, Orgeneral Templar'ın memleketimizi ziyaretine takaddüm eden günlerde yeni bir plân yapmıştır. Bu plâna göre, İngiltere, kendiliğinden, Kıbrıs'ta 10 ilâ 15 sene sonra plebisit yapılacağını vaad etmeye hazırlanıyordu. Şayanı dikkat olan husus, bu plânın mevcudiyetinin bugüne kadar hiçbir veçhile tezkîp edilmemiş olduğudur; self-determination hakkının Kıbrıs'ta tatbiki

hususunda Türkiye'yle müzakereler cereyan etmiş olduğunu kabul eden resmî sözcüler Avam Kamarasında, "diğer Devletlerle yapılan diplomatik müzakerelerin açıklanmasının doğru olmadığını" beyanla iktifa etmişlerdir. Nitekim, Orgeneral Templar da 5 Temmuz 1956 günü İstanbul'da yapmış olduğu bir basın toplantısında, kendisine, "Kıbrıs'ta askerî ve siyasî durum birbirinden ayrılabilir mi?" sorusunu soran bir gazeteciye: "Ben ayırmaya çalışıyorum." demiştir. Bu cevabın gizlediği mânâyı anlamak zor değildir; filhakika, İngiltere, plebisitten sonra da Kıbrıs'taki üslerini muhafaza edeceğine göre, bu cevap, bahse konu plânın hakikaten derpiş edilmekte olduğu faraziyesi tahtındadır ki mantıklı olabilir.

Neticede, son Commonwealth Konferansında Pakistan Başbakanı tarafından da desteklenmiş olan Hükümetimizin açık, kapalı her şekildeki kat'i ısrarlarının, bu plânın geri alınmasına yol açtığı İngiliz resmî şahsiyetlerinin beyanlarından anlaşılmaktadır.

Şu hâlde, İngiltere'nin Kıbrıs konusundaki son durumu nedir? Bunu iyice anlamak için Sir Anthony Eden'in ve Mr. Selwyn Lloyd'un beyanlarına müracaat edelim.

12 Temmuz günü Avam Kamarasında söz alan Sir Anthony şöyle diyor: "Hükümetle Başpiskopos Makarios arasındaki görüşmeler kesildikten sonra, Hükümet, bu pek müşkil meseleye milletlerarası seviyede bir hâl çaresi bulmak için onu değişik bir şekilde ele almaya karar vermiştir. Majesteleri'nin Hükümeti, self-determination prensibini kabul etmiş bulunuyordu. Bütün dava, bu prensibin, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki menfaatlerimiz yanında Türkiye'nin ve andlaşmalarla bağlı olduğumuz sair memleketlerin menfaatlerinin tamamen korunmasını sağlayacak tarzda tatbikini teminen bir hâl

çaresinin bulunup bulunulamayacağı idi. Aynı gün, İngiltere Başbakanı, müzakeratin sonuna doğru, "self-determination mevzuunda Hükümetin almış olduğu vaziyette bir gerileme vuku bulunmadığını" da tasrih etmiştir.

19 Temmuz günü yine Avam Kamarasında Dışişleri Bakanı Mr. Selwyn Lloyd da şöyle demektedir: "Hükümetin yapmak istediğini açıklamış olduğu tek husus, prensibin (self-determination prensibi) Kıbrıs'ta büyük problemler ve büyük tehlikeler doğurmadan zamanında tatbikini sağlayabilecek şartları yaratmaya gayret edeceği hususudur."

Bu beyanlar, Kıbrıs'ta status quo'nun muhafazasını, aksi takdirde ise Adanın plebisit yapılmaksızın tamamen Türkiye'ye iadesini isteyen resmî tezimizle İngiltere'nin açıklanmış resmî görüşü arasındaki uzaklığı iyice göstermektedir.

Bununla beraber, şunu da ifade etmek lâzımdır ki Büyük Millet Meclisinin, Hükümetin ve Demokrat Parti Meclis Grubunun ısrarları, İngiltereyi, bir adım daha atarak meseleyi tamamıyla Yunanistan lehinde halletmek arzusundan şimdiki hâlde vazgeçirmişdir.

Aynı ısrarların, bu defa, Amerikan Hükümetini de ihtiyata sevk ettiği görülmüyor. İnanılabilir söylentilere bakılırsa, Londra, Washington'a başvurarak son plânın Hükümetimizce kabulü için tavassutta bulunmasını rica etmiş; fakat, Amerikan Hükümeti bu talebi reddetmiştir. Bugüne kadar, -Başkan Eisenhower dâhil- Amerikan şahsiyetlerinin açıkça Yunan tezini tutan beyanlarda bulunacak kadar Yunanistan'ın durumundan endişelenmelerinin yanında, şimdi de, Türkiye'de hiç kimsenin Kıbrıs Türklerinin Yunan idaresine geçmelerini asla tasvip etmeyeceğini ve milletimizin bu hissiyatının kuvvetini idrak etmeye başladıkları müşahede ediliyor.

Bu idrak ediş, hiç şüphesiz, sevinilecek bir hadisedir; ancak, bizi hiçbir zaman vakitsiz bir iyimserliğe götürmemelidir. Filhakika, İngiltere ve Amerika Hükümetlerinin bu son hareketlerinin sakliklerini ve bizim ısrarlarımız karşısında ne dereceye kadar resmî tezimize yaklaşabileceklerini objektif bir şekilde iyice ölçmemiz lâzımdır.

Biz öyle sanıyoruz ki İngiliz Hükümeti, şimdi vazgeçtiği plânını ortaya atarken, herhalde, Türk Hükümetinin tepkisinin ne olacağını pek âlâ düşünemliyordu. Resmî Türk tezi bugüne kadar o kadar sarıh ve ısrarlı bir şekilde ifade edilmiştir ki İngiliz Hükümetinin plebisit esasına dayanan herhangi bir plânı, müzakerelere esas teşkil etmek için dahi olsa Türk Hükümetine teklif etmesindeki hikmete şaşmamak elden gelmiyor. Diğer taraftan, Kıbrıs Rumları için bu kadar elverişli bir plânın İngiliz Hükümetince derpiş edildiğini işittikten sonra, bu plândan Türkiye'nin ısrarı üzerine dönülmesinin Yunanistan'da doğurduğu ve do-

ğuracağı tepkileri de İngiliz Hükümetinin hesaba katmamış olduğunu söylemek doğru olmaz. Aynı mülâhazalar, Kıbrıs meselesini büyük bir ilgiyle tâkip etmekte olan Birleşik Amerika için de vârittir.

Bu durumda, Türkiye için, üzerinde düşünmeyi gerektiren bir ihtimal, kanaatimizce, İngiltere ve -arka plânda- Amerika Hükümetlerinin, Yunanistan'a ve -maalesef- ekseriyeti itibarıyla onun taleplerine karşı sempati besleyen dünya efkârı umumiyesine dönerek, kendilerinin ellerinden geleni yapmış olmalarına rağmen Kıbrıs meselesinin hâlinin, sadece ve sadece Türkiye yüzünden mümkün olmadığını imâ etmeleri ve böylece bizi tecrit etmek suretiyle baskı altında bırakmak istemeleridir. Her iki büyük müttetikimizin bu mevzuda bugüne kadarki hattı hareketleri, maalesef, bu ihtimal üzerinde durmayı derpiş etmeyecek kadar Türkiye için emniyet verici olmamıştır. Nitekim, 12 ve 19 Temmuz günkü Avam Kamarası müzakerelerinde, İngiliz Devlet adamlarının, diplomatik nezaketin icablarına azamî riayeti göstermekten kat'iyen fariğ olmayarak, meselenin hâlinin münhasıran Türkiye'nin ısrarları dolayısıyla kabil olmadığı yolunda beyanlarda buldukları görülmüştür. Muhalefet mensupları ise, hakkımızda, maalesef, yani nezaketin icablarını, bazen -hiç de tasvip edilemeyecek şekilde- unutarak konuşmuşlardır. Hattâ, İngiliz hükümet üyelerinin bile, kuliste ne dereceye kadar lehimiz de fikirler izhar ettikleri şüphelidir. "New York Times" Gazetesinin 14 Temmuz nüshasında çıkan bir makalede yazar, ismini vermediği bir İngiliz Hükümet üyesinin, son plânlarına atfen, "Bu iş fazla ileri gittiği takdirde, Türkiyedeki her hristiyan ve musevi için korkarım." dediği tırnak içinde nakledilmektedir. Biz, bu yersiz sözlerin sarfedilmiş olduğuna inanmak istemiyoruz. Ancak, herhâlde, İngiltere Hükümetinin bu ifadeleri bir an evvel tekzip etmesini de tehalükle bekliyoruz.

İngiltere ve Amerika'da, Kıbrıs işinde, Yunan isteklerinin hiçbir suretle nazarı dikkate alınmamasının mümkün ola-

mayacağına dair hayli yerleşmiş bir kanaat mevcuttur. İngiltere'de son zamanlara kadar 40 ilâ 50, şimdiki hâlde ise 100 kadar muhafazakâr milletvekilinin Kıbrıs'ta status quo'nun muhafazasına taraf olmalarının ehemmiyetini, bilhassa uzun vadede, pek o kadar büyütmemek lâzımdır. Tarafsız müşahitlere göre, Şayet Hükümet bu plânını tatbik mevkiine koyacak olsa bu milletvekillerinin pek azı liderlerinden ayrılabilirlerdir. Kaldı ki bu plânda vazgeçilmiş olmasının, İşçi ve Liberal Partilerinin Kıbrıs konusundaki muhalefetlerini arttırdığı muhakkaktır. (İşçi Partisinin önümüzdeki seçimler için eskisinden daha şanslı görüldüğünü de burada bilhassa kaydetmek lâzımdır). İngiliz basınının çoğunluğunun da, münhasıran askerî tenkile devamdan ziyade, status quo'dan şu veya bu derece ve şekilde ayrılmayı intaç edecek bir politik uzlaşmaya taraftar olduğu görülmektedir. Amerikanın da NATO'ya bağlı olan Karamanlis ekseriyetinin durumunun sarılsmasını endişeyle karşılayacağı tahmin edilebilir.

Ancak şu var ki İngiltere ve Amerika'da, Türk Milletinin Kıbrıs'taki kardeşleri hakkındaki büyük hassasiyetinin artık hakiki şumulüyle anlaşılmaya başlandığı da bir hakikattir. Bu itibarla, son ısrarlarımızın, bize vakit kazandırmış olmak gibi önemli bir neticesi olduğu muhakkaktır. Diğer taraftan, Yunanistan, an'anevi olarak tâkip edegeldiği gürültücü ve heyecanlı dış politika metodlarını son zamanlarda şantaja kadar götürmeye başlamıştır. Gerçekten, bir Yunan Bakanı, Sovyet Rusya ve Karadenizli Peykleri bu yıl Montreux Mukavelenâmesinin tâdilini istedikleri takdirde, Hükümetinin de bu talebi destekleyebileceğini imâ edercesine konuşmuştur. Bunun NATO'nun ve bu meydana Yuannistan'ın menfaatlerine aykırı olduğu açıktır. Kaldı ki, Türkiye bir kerre bütün askerî kudretiyle Boğazlara yerleşmişken ve diğer Mümzilerin büyük bir kısmının ve Birleşik Amerika'nın Boğazlar rejiminin tâdiline muhalefet edecekleri muhakkak iken bu

imânın Türkiye'yi hiç korkutamayacağına da Yunanlıların takdir etmeleri gerekir. Herhâlde, bu konuşma, bütün hür memleketler halk oyunda ve Hükümetlerinde Yunanistan lehindeki umumi sempatiyi ilk defa ciddi surette baltalayabilecektir.

Bu durumda, İngiltere'nin, Amerika'nın son vaziyetinden de cesaret bularak, hem Yunanistan'ı, hem Türkiye'yi memnun edebilecek bir hâl çaresi arayacağı tahmin edilebilir. Nitekim, 19 Temmuz günkü Avam Kamarası müzakereleri esnasında İngiltere Dışişleri Bakanı şöyle demiştir: **Şayet Yunanlılar, Türklerle bilmutabake, kendilerinin ve Türklerin mülâhazalarını karşılayabilen teklifler ileri sürerlerse, İngiltere Hükümeti bu teklifleri sempatiyle karşılayacaktır.** Bu sözler, İngiltere'nin, meseleye bir hâl çaresi bulmak ümidini taşımakta devam ettiğini gösteriyor.

Güvenilir kaynaklara bakılırsa, Atina'ya tâyin edilen yeni Amerikan Büyükelçisi Mr. George Allende Kıbrıs meselesine münasip bir hâl çaresi bulmak için çalışacaktır. Esasen, Amerikan Dışişleri Bakanlığı, az bir müddet evvel, bu mevzuda icabında elinden geleni yapmaya âmade olduğunu ilân ediyordu.

Yunan isteklerine azamî derecede yaklaşmış olan İngiliz ve Amerikan Hükümetlerinin, bundan sonra, bu isteklere tamamen sırt çevirebileceklerini düşünmek, kanaatimizce, realist bir görüş olmaz. Bu itibarla, bu Hükümetlerin, bizim bu mevzudaki hassasiyetimizi de bundan böyle daha ziyade nazarı itibare alarak meseleye ortalama bir hâl çaresi arayacaklarını tahmin etmek yanlış sayılmamalıdır. Hiçbir tarafın resmî tezini tamamen tatmin edemeyecek olan bir ortalama hâl çaresinin dünya efkârı umumiyesi tarafından desteklenmesi de mümkün olabilir.

Nitekim, nüfuzlu İngiliz çevrelerinde, muhtelif ortalama hâl çarelerinden bahsedilmeye başlanmıştır.

Bazı İngiliz mahfilleri, NATO'ya dahil devletlerden birisinin diğerine tecavüzü hâlinde öbürlerinin derhal mütecavize karşı harekete geçeceklerinin andlaşma'da ayrı bir madde olarak tasrihi suretiyle endişelerimizin giderilebileceğini ileri sürüyorlar. Kanaatimizce, NATO Andlaşması bu hususu esasen derpiş etmiştir ve ayrı bir maddeye lüzum yoktur. Buna benzer bir teklif de Kıbrıs için üçlü bir savunma andlaşması akdidir. Türkiye, Yunanistan'a iki, İngiltere'ye de üç ittifak andlaşmasıyla bağlyken bunlara bir yenisinin ilâvesinin ne işe yarayacağı anlaşılamaaktadır. kaldı ki esas mesele, ne zaman, hangi kuvvetlerle ve nasıl vuku bulabileceği iyice görülemeyen bir Yunan tecavüzünden Türkiye'nin çekinmesi (!) değildir; esas mesele, Kıbrıs Türklerinin, kendileri için pek kötü neticeler doğuracağı tecrübeyle sâbit olan Yunan idaresi altına düşme-

VAKIFLAR BANKASI

VAKIFLAR BANKASI

İKRAMİYELERİ

meleridir. Binaenaleyh, bunlara benzer hâl tarzlarının Türkiye'de hiç kimseyi tatmin etmeyeceği söz götürmez.

Ada'nın Yunanistan'a terkiyle birlikte, İngiliz üsleri hariç, gayriaskerleştirilmesi teklifi de aynı ana sebepten dolayı şayanı kabul değildir.

Ada'da, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı'nın kontrolü altında bir idare kurulması yolunda ortaya atılan (ve "Ulus'ta Sayın Hüseyin Cahit Yalçın'ın da şayanı dikkat bulduğu) teklif de, bu teşkilât'taki her devletin Kıbrıs'ın idaresinin doğuracağı müşahhas ve girift meseleleri gereği gibi kavrayamaması veya bazılarının istismarcı müdahalelerde bulunmak istemeleri gibi mahzurlar doğurabilir. Bu bakımdan, Bay Chepilov'un Ortadoğu turnesinden dönerken Atina'ya uğramayı ihmal etmeyişini hatırlamamak mümkün değildir.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı yerine NATO'yu ikame ederek benzer bir teklif yapmak da, kanaatimizce, doğru olmaz. Evvelâ, NATO'nun gayeleri ve bünyesi, bütün âme vazifelerini deruhde veya murakabe etmesini kolaylıkla mümkün kılmaz. Bundan başka, bu takdirde, doğacak idarî ve siyasi güçlüklerin bütün NATO devletlerini rahatsız etmesi muhtemeldir.

Bu tekliflerin yanında, ilk defa, ecnebi mehafilde de kondominiumdan veya taksimden bahsedildiğini görüyoruz. Bu fikirler, Parlâmentomuzun bazı müstakil üyeleri tarafından da kabule şayan görülmüştü. FORUM da, bundan evvel müteaddit defalar, aynı fikirlerin bizim bakımımızdan da uygun olabileceği tezi savunmuştu.

Avam Kamarasında 12 Temmuz günkü müzakereler esnasında, muhafazakâr Milletvekillerinden Mr. Yates, Başbakan'dan şu suali sormuştur: **"Acaba, beynelmül müzakereler esnasında, Kıbrıs'ta müşterek bir hâkimiyet şıkkı ve tıpkı Malta'nın burada temsil edileceği gibi, Kıbrıslı Rumların Atina'da ve Kıbrıslı Türklerin Ankara'da temsil edilmeleri hususu derpiş edilmiş midir?"** Sir Anthony'nin verdiği cevap, gerek İngiltere'nin meseleye bir hâl çaresi aramaktan vazgeçmediğini göstermesi, gerek bu şıkkı reddetmemesi bakımından şayanı dikkattir. Başbakan şöyle demiştir: **"Bazı beynelmül müzakerat cereyan etti; ileride de edebilir. Sanırım ki teferruatı tesbit edip söylemem doğru olmaz; zira, böyle yaparsam bundan hâsil olacak tek netice, herkesin durumunu sâbit kılması olur ki bu da müstakbel görüşmeleri zorlaştırır..."**

FORUM'un, kondominium şıkkını, sadece, taksim gayri kabil olması hâlinde savunduğunu, aslında, taksimi tercih ettiğini okuyucularımız hatırlayacaklardır. Bunun sebepleri izaha ihtiyâç göstermeyecek kadar açıktır. 19 Temmuz günkü Avam Kamarası müzakeratı esnasında da bazı nüfuzlu muha-

fazakâr Milletvekillerinin taksim tezini iltizam ettikleri görülmektedir. Bu mebuslardan Mr. Elliot, kimse tarafından cerhedilmeksizin şu teklifi ileri sürmüştür: **"Bizim, siyasi olduğu kadar coğrafi bir hâl şeklini derpiş etmemiz lâzımdır. Lord Radcliffe'e, Türk ve Yunan bölgelerinin ve İngiliz hâkimiyetinde kalacak ufak bir mıntıkamın hududlarını tesbit üzere bir hudud komisyonunun kurulmasını derpiş etmek hususunda gereken yetkiler verilmelidir. Yunan ve Türk bölgeleri karşılıklı nüfuzlarla mütenasip olarak tesbit edilmeli ve icap ederse iki bölge arasında ahali mübadelesine tevessül edilmelidir."** Yine muhafazakâr mebuslardan Mr. Amery de şöyle demiştir: **"Yunanlıların şunu anlamaları lâzımdır ki nasıl Hindliler bütün Hint Yarımadasını alamamışlarsa ve bunun gibi nasıl Arapların bütün Filistin'i almaları kabil olamamışsa, kendilerinin de Kıbrıs'ın tamamını ele geçirmeleri mümkün değildir. Ada'da, icabında, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında bir muhtelit durumun gerçekleştirilmesi kabil olsa gerektir."** Bu mebusun verdiği misâllerden taksimi kasdettiği anlaşılacaktır.

"Times" Gazetesi de 4 Temmuz tarihli nüshasında taksimden, muhtemel hâl çarelerinden biri olarak bahsediyor.

Gayet ilgi çekici bir nokta da İngiltere Dışişleri Bakanının yine 19 Temmuz günü sarfetmiş olduğu bir cümledir; Mr. Selwyn Lloyd, İşçi Partisi sözcüsü Mr. Griffiths'e cevaben ve ona târizde bulunarak şöyle demiştir: **"Halkların kendi mukadderatlarına kendilerinin sahip olmaları hakkının en celâdetli taraftarınca, Kıbrıslı Türklerin de aynı hakka sahip olmaları gerektiği yolunda herhangi bir telkinde bulunulduğunu hiçbir vakit işitmiş değilim."** Bu hakkın, bugüne kadar, Türk ve Rum ayırt edilmeksizin genel olarak Kıbrıs ahalisine tatbikinden bahsedildiğinden ki aynı hakkın istimâli için de plebisitten bahsediliyordu. Mevzu bahis hakkın Kıbrıslı Türklere ve Kıbrıslı Rumlara ayrı ayrı tanınabileceği hususuna temas etmekle Mr. Selwyn Lloyd'un, bundan böyle, plebisitten gayri bir hâl çaresini de zihninden geçirdiği neticesini, mantiken çıkartmak icap eder.

Diğer taraftan, son defa elimize geçen, — ancak, tamamen tahkikine imkân bulamadığımız — malûmata nazaran; üstelik, İngiliz üslerinin çoğunun — daha müstakar ve emin olacağı şüphesiz olan — Türk bölgesinde kalmasını sağlamak avantajını haiz bir taksim gerçeğe gerçekleştirilmesine nüfusun dağılışı müsaittir; ve böyle bir taksim sadece cüz'i miktardaki ahalinin karşılıklı olarak bölgeler arasında mübadelesini icap ettirecektir.

Muhafazakârlara yakın bazı İngiliz mahfillerinde de, Ada'nın taksiminin, iki sebepten dolayı pratik olmayacağı ileri sürülmektedir. Bu sebeplerden biri, mübadeleden halkı ızrar edeceğidir. Bu sebebi ciddi addetmek mümkün değildir; filhakika, bu çevreler, halkın cüz'i bir

kısımının muvakkaten rahatsız edilmesini tecviz etmeyecek kadar insaniyetperver iseler Kıbrıs Rumlarına plebisiti yani Yunanistan'a ilhak imkânını vaad etmeye kalkışmak suretiyle 100.000 küsurluk bir Türk kütlesinin ille'ebet Yunan idaresine tahammüle mecbur tutulması ihtimalini nasıl hoş karşılayabilmişlerdir? — Diğer sebep, taksim hâlinde mümbit arazinin daha ziyade Türk bölgesinde kalacağı olarak gösteriliyor ve bunu da Yunanistan'ın kabul etmeyeceği söyleniyor. Böyle bir sebebi ileri sürmek ise, Kıbrıs Türklerini mümbit arazide ikamet etmelerinden dolayı cezalandırmak istemekten başka bir mâna ifade etmez.

Bu arada şunu da tebarüz ettirelim ki mesele, sadece Kıbrıs meselesi değildir. Haddizatında mesele, Türk — Yunan dostluğunu gölgelendiren ana kronik ihtilâf sebebini imkân nisbetinde kökünden kazıdır. Bu da, Batı Trakya Türklerine Türkiye'yle birleşmek hakkının tanınması ve Türkiye'ye Batı Trakya'dan bir miktar arazi terkedilmesiyle mümkün olabilir. Bu bakımdan, Demokrat Parti Meclis Grubunun 13 Temmuz tarihli son tebliğinde Batı Trakya'dan açıkça bahsedilmiş olması çok yerinde olmuştur. Hattâ, kanaatimizce, daha ileri giderek, Batı Trakya meselesini, Yunanistan'ı Kıbrıs hakkındaki metalibatından vazgeçirmek maksadiye değil; fakat, kararsız bir muvazene hâlinin yerini alacak olan âdil ve müstakâr bir genel hâl çaresine varmak için ortaya atmak lâzımdır.

Bitirirken, Kıbrıs meselesinde Muhalefet Partilerimizin takındıkları tavır üzerinde de biraz durmak istiyoruz. Muhalefet Partilerinin hepsi, bugüne kadar, resmî tezimizi desteklediklerini muhtelif vesilelerle beyan etmişlerdir. Muhalefet Partileri, resmî tezimizin esasları üzerinde Hükûmetle hakikaten mutabakat hâlinde midirler? Yoksa, Hükûmeti beynelmül müzakeratta müşkil mevkiye bırakmak gibi bir mülâhazayla mı veyahut Hükûmet tarafından halk efkârımız önünde tenkit edilmemek gibi iç politika mülâhazalarıyla mı bu yolu ihtiyar ediyorlar? Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanının son Büyük Kongre'yi açış nutkunun mühim bir kısmını dış politikaya tahsis etmesine rağmen Kıbrıs meselesine temas etmemiş olmasına değin, böyle bir sualin vaz'ına imkân yoktu. Son günlerde ise bu sualin cevaplandırılmakta olduğunu görüyoruz. Muhalefete yakın çevrelerin yazdıklarına bakılırsa, Muhalefet Partileri, Hükûmetin Kıbrıs mevzuundaki politikasının esaslarında mutabık, metodlarına muhaliftirler ve şayet Demokrat Parti Meclis Grubunun bu mesele hakkında akdettiği fevkalâde toplantılardan sonra mesele tekrar Meclis'e getirilmiş olsaydı bu husustaki görüşlerini açıklayacaklardı. Halk Partisi Lideri de 24 Temmuz günü İstanbul'da gazetecilere sadece esasa müteallik hususlardan bahsetmiş ve Mecliste konuşacaklarını söylemiştir.

Kanaatimizce, Muhalefetin bu tutumu ciddi değildir. Muhalefetin görüşlerini

tamamen söylemesi için meselenin muhakkak surette Meclise getirilmesi icap etmez. Kaldı ki, mesele, 13 Haziranda yani kısa bir zaman evvel İktidar tarafından Meclise getirilmiş ve Muhalefet İktidar ile aynı resmî tez üzerinde tam bir mutabakat hâlinde bulunmuştu. Muhalefet Partilerinin esas veya metod hakkında ayrıca söyleyecekleri var idiye o günkü müzakerat pek uygun bir fırsat teşkil ediyordu; o kadar ki Dışişleri Bakanı o gün Hükümetin tâkip ettiği metodlardan da bahis açmıştı. Diğer taraftan, hiçbir demokraside, Meclis Gruplarının şu veya bu mesele hakkında müzakerelerde bulunmalarını ve tebliğler neşretmelerini önleyen bir kaide veya teamül mevcut değildir; bil'akis, aksi yola sık sık başvurulduğu görülür. Muhalefetin, gizli müzakerelerden haberdar tutulmasını ve kendisiyle istişare edilmesini istemesi elbette ki haklıdır. Ancak, Muhalefetin, Kıbrıs meselesi gibi hayati bir mevzuda söyleyeceği sözleri varsa, bunları bütün teferruatıyla Meclis Gruplarının müşterek veya münferit tebliğleri hâlinde bildirmesine şu anda da hiçbir mâni yoktur. Dergimizde, Muhalefetin, kâfi tetkike dayanmadan yaptığı bazı vaad ve teşebbüsler zaman zaman tenkit edilmiştir. Şu veya bu meselede iyice tetkikata girişmeden söz söylemek hataysa, — iyi, kötü — bir fikri olup da hiç veya tam söylememek daha büyük hatadır; üstelik, dış siyaset gibi önemli bir mevzuda, vazifede kusur etmektir. Şayet Muhalefetin bu mevzuda ciddi bir fikir hazırlığı yoksa bir an evvel bu hazırlığa koyulmalıdır.

Yine yazılanlar doğruysa, biz, Muhalefetin Hükümetle esasta mutabık olup da metodlarda mutabık olmayışından da hiçbir şey anlayamadık. Kanaatimizce, resmî tezimizin kabili müdafaa tek olduğu hususunda anlaşıldıktan sonra, Muhalefetin, bu tezi savunmak için Hükümetin kullandığı ısrar metodlarından gayri bir metodun mevcut olamayacağını da anlaması iktiza eder. Teslim etmek lâzımdır ki Hükümet ısrar etmek babında azamisini yapmamış da sayılamaz.

Kanaatimizce, Kıbrıs meselesi, böyle muhtevadan mahrum mülâhazalara tahammülü olmayacak kadar önemli bir milli davadır. Bu davanın nasıl çözüleceği hususunda muhtelif fikirler yürütmek ve münazarada bulunmak da milli bir vazifedir. Bu itibarla, beynelmilel sahada şimdi kazanmış olduğumuz vakti, inisyati

tifi ele alıp durumun gelişmesine kendi menfaatlerimiz muvacehesinde en iyi bir şekilde nasıl tesir edebileceğimizin çareleri üzerinde teemmüle hasretmemiz; ve bu işi, İktidar ve Muhalefet hep birlikte Milletçe bir an evvel yapabilmemiz zaruridir.

İncelemeler

Batı Politika Geleneginin Tabiatı ve Menşei

Prof. Sir. Ernest BARKER

Batı Siyasal geleneginin tabiatını bir kelime ile, «Demokrasi» kelimesile, ifade ve icmal etmek mümkün müdür? Hiç sanmıyorum. Bir kere, Batı Siyasal Geleneginin üç bin yıllık bir geçmişi vardır. Oysa demokrasi, gerçi eski Yunanın site devletlerinde yeşerdi ise de, aslında hayatımıza 1683 İngiliz inkilâbı, 1776 Amerikan inkilâbı ve 1789 Fransız inkilâbı ile girmeğe başlamıştır. Sonra, «Demokrasi» kelimesi bir tek söz ise de günümüzdeki 2 ayrı mânada kullanılmaktadır.

Bir mânasında Demokrasi, müşterek bir anlaşma zemini bulmak ve fikirlerde uzlaşmak amacıyla Teşkilâtlanmış partiler arasında (bir tartışmada en az iki taraf olmalıdır) cereyan eden tartışmalarla yürüten bir Hükümet sistemidir. Öteki mânasında ise, Demokrasi, tek bir partide ifade edilen, tek bir zeminde toplanan ve tek bir karar almayı hedef tutan proletarya adı verilen bir grup insan tarafından yürütülen Hükümet sistemidir.

dir. Böyle mütenevvi ve parti-renkli bir kelime, Batı politika geleneginin karakterini ve rengini elbette ifade edemez.

Batı Siyasal gelenegi bir büyümedir. Onun tabiatını anlamak için bu büyüme-yi yakından incelemek gerekir. Aristo, Politika adlı eserinin baş kısmında bu noktayı yüzyıllarca önce şöyle belirtmişti: «Bir şeyi incelerken baştan başlar ve onun gelişme vetiresini iyice tetkik edersek, bilimsel bir sonuca ulaşmak mümkün olur.» O halde soralım: Batı siyasal geleneginin başlangıcı nedir? Bu gelenek, siyasal bir toplum, kaprisle (yani belli bir hükümdar yahut bir idareciler grubunun iradesi ile) değil, genel bir terimle, kanun dediğimiz belirli kaidelerin çerçevesi içinde idare edilmelidir, inancında ve bu inanca dayanan aksiyonda başlangıcını bulmaktadır.

Kısaca, kanun idaresi, Batı geleneginin menşei olup daima onun özünü teşkil etmiştir. Bu anlayış İsa'nın doğumundan 500 yıl önceki Yunanistanda da rastlıyoruz. Yunanlılar o zaman site devletlerini, o devletlere temel olan kanunları ve insanların kendilerini eşit ve hür görmelerini sağlayan kanun iradesini, şarklı despotluklara karşı gösteriyorlardı. Zira Yunanistandaki kanun idaresine karşı şarkta tabiatın bir afeti gibi her an felâket yaratabilen ve bütün insanları köleleştiren hükümdar iradesi hüküm sürüyordu. Aynı anlayış, Milâttan sonra 13 üncü yüzyılda, Krallarını, kısaca mânası «Kral Kanuna tabidir ve öyle olacaktır» demek olan Magna Carta'yı imzalamaya zorlayan İngilizlerde de canlanmıştır.

Kanun idaresine dair olan bu anlayış üzerinde ne kadar durulsa yeridir. Zira bu anlayış esastır, bütün Batı Medeniyetinin temelidir. Kanun idaresinin olduğu yerde fert nerde olduğunu bilir; bu gün nerede olduğunu yarın nerede olacağını bilir.

I O O O

Meskenlik Garanti Mahallesi GARANTİ BANKASININ

Kuruluşunun X. yılı müzaheretini ile sayın müşterilerimiz için hazırladığı bir çok kolaylıkları haiz bir plandır. Bankamız işlemlerinden etraflı malûmat isteyiniz.

Paranızın İşinizin İstikbalininin Garantisidir.

Oxford sözlüğünün almadığı bir kelime ile diyelim, O «beklenebilir» bir hayat yaşar. İmdi Siyasal bir toplumda beklenebilir bir hayat, değeri bakımından, bilimin ilerlemesi ile kâinatta olup bitenler arasında keşf edilen olayların beklenebilir düzenine ve sebep-netice zincirine paraleldir. Politika dünyasında beklenebilir bir hayat keşf etmek ve kurmak, fizik alanında ve maddi alemde, beklenebilir bir seri sebep-netice münasebeti keşfetmek ve tesbit etmenin tabiatına uygun bir gidiştir. Kanun idaresi fikrini ilk bulup uygulayan Yunanlıların, «rational» bilimi de ilk düşünüp uygulayan kimseler olması hiç de hayret edilecek bir şey değildir.

Kanun idaresi fikrinden, anayasanın hükümlerine geçmek zor olmamıştır. Anayasa ne de olsa aslında bir kanundur, hususi bir istikrarı olan kanundur; daha doğrusu kanunların kanunudur. Anayasacılık denebilecek şey böylece zamanın ilerlemesi ile Batı politik geleneğinin özüne sinmiştir. İngilizler anayasalarını son derece tedrici ve çok yavaş yaptılar. Üstelik bu anayasanın büyük bir kısmını yazmayı bile düşünmediler, onu bir çeşit şeref düsturu yahut centilmen anlaşması gibi muhafaza etmeği tercih ettiler. İngiliz Anayasası hâla, bütün dürüst insanların tabii olarak bağlı kalmak istedikleri bir anlayış ve konvensiyon birliğinden ibarettir. Başka milletler, söze daha çok önem verdiler, anayasalarını yazmayı tercih ettiler. Amerikalılar, 1787 tarihli anayasalarında bütün temel inanç ve görüşlerini formüle ettiler, böylece umumi bir moda yarattılar. Gerçekte, bir anayasanın sadece bir şeref düsturu olarak benimsenmesi ile temel ilkelerin bir kanunu olarak yazılması arasındaki fark o kadar önemli değildir. Asıl önemli olan bir memleketin bir anayasa, düsturu olması, ve bu düsturun nihaî olarak hükümlerine kabul etmesidir. Anayasanın hükümlerine fikri, Batı politik geleneğinin ikinci bir başarısıdır, ve bu pek tabii olarak ilk başarı olan kanun idaresi fikrini tamamlamaktadır.

Bir kere kanun idaresi fikri hazmedilip, anayasanın hükümlerine fikri benimsenince, bu ikisinde mutazammın üçüncü ve son bir safhaya geçilir. Batı politik geleneğinin bu son başarısı, her insanın kanun yapmada, Anayasa teşkilinde sesini duyurma hakkı olduğu manasında bir demokrasidir. Beklenebilir bir hayat istiyorsak (ki olgunlaştıkça daha çok isteriz.) bunu meydana getirmede payımıza düşeni yapmalıyız. Başkalarının benim üstümde benim için hazırladığı hayat, beklenebilir hayat sağlayamaz. Sağlıyamaz, çünkü öyle bir hayatın hazırlayıcısı ne kadar akıllı bir «lider» veya «şef» olursa olsun, daima mahzurları, ani sarsıntıları, ve şokları olacaktır. Ben ne olduğumu, nereye gittiğimi ancak kendi gidişim ve yaşayışım hakkında kendi fikrim hakim olursa bi-

lebilirim. İnsanlar olgunluk yaşlarında ilerledikçe, sorumluluk yükünü hissetmeğe, akıllı kimseler ise, benimsemeğe başlarlar. Onlar hayatı bir karar vâdisi gibi görürler. Onlar İbrani peygamberlerinin dedikleri gibi politika hayatını bir «yığınlar, düşünce vâdisinde yığınlar» meselesi olarak anlarlar. Bu batı politik geleneğinin henüz mükemmelliğine ulaşmamış en son fethidir. Karar almanın acılarını bilmek, sorumluluk yükünü başkasına yüklemek pek kolaydır. Fakat milletler fertlerin kendi politika kaderlerine hakim olmaları gerektiğini, ıztırap pahasına da olsa, öğrenmek zorundadırlar. Fertler eğer boyunduruk altına düşüyorlarsa, kabahat alın-yazılarında değil, bizzat kendilerindedir.

Batı politik geleneğinin tabiatı hakkında yeteri kadar söz edildi; acaba menşesine dair ne denebilir? Bu geleneğin teşkiline kimler yardım etmiş, iştirak dereceleri ne olmuştur? Bu hususta kavgaya yer yoktur. Bütün Avrupalıların yeni Dünyayı kurmak üzere Avrupadan göçenlerin, kısaca hepimizin payı vardır. Ahlâkî ve dinî bakımdan sapıtılmış bir topluluğa doğruluğun ve Tanrı düzeninin mahiyetini öğretmeğe çalışan İbrani Peygamberleri; Eski Yunan site-devletleri ve yetiştirdikleri devlet adamları ile filozoflar (Pericles, Demosthenes, Plato ve Aristotle); Zeno ve ondan sonra gelen bütün Stoicler, yahut onların şimdi artık unutulmuş- fakat belki de gelecekte gene göreceğimiz- hürriyet tasavvurları ve bir dünya-sitesinde müşterek bir tabiat kanunu idaresinde yaşayan bütün insanların eşitliği fikri; bunların hepsi iştirak etmiştir. Dahası var; Hıristiyan in-cili, St. Paul'un nameleri, Hıristiyan papaz ve doktorlarının dersleri, St. Aug-

ustu ile St. Thomas Aquinas'ın öğrettikleri bu geleneğin kuruluşunda yer almıştır. Sonra Romanın, bilhassa Roma hukukunun payını belirtmek gerekir. Batı Siyasal geleneğinin Roma hukukuna ne kadar borçlu olduğunu gerçek ölçülerle anladığımızı pek sanmıyorum. Fakat eğer benim belirttiğim gibi kanun idaresi fikri bu geleneğin temeli ise, 12 tablo ile Justinian Düsturu arasında geçen bin yıl süresince Romalı hâkimler ile hukukçuların iştirakini anmak ve kutlamak zorundayız. Bu hâkimlerle hukukçular dünyaya en büyük hazinelerinden birini bıraktılar ve hâlâ insanlığın muntazam faydalandığı yüce bir düşünce binası inşa ettiler. Sosyal Antlaşma (Social Contract) teorisinin kökleri Roma hukukundadır. Bazan otokrasinin işine yarayışa da aslında, bu hukukun demokratik bir temele dayandığı, bir paradoks olsun diye değil, fakat katıksız bir gerçek olduğu için ileri sürülebilir.

İbrani peygamberleri, Yunan filozofları, Hıristiyan papazları, Roma hukukçuları... Batı politik geleneğine iştirak edenlerin listesi çok uzundur. Bu listeye İsviçre Kantonları ile hukukçularını, 18 inci asır düşünürlerini de katmak gerekir. Dahası var; İngiliz hukukçularını Hooker ile John Locke gibi düşünürleri, Thomas Jefferson ve Amerikayı kuran rahipleri, Hollanda ile Grotius'u ve hele Fransayı unutmamak lâzımdır. Batı politik geleneğine temel olan fikirler, manevî meseleler alanında daima Avrupa Birleşik Devletleri diye anılmak gereken, bazan ayrılıklar içinde parçalanmış fakat her zaman bir tek kalmış Avrupalıların ürünüdür.

Çeviren : C. Y.

YENİ BİR İSTİKRAZ

Aydın YALÇIN

B.M. Meclisi 13 Temmuz 1956 tarihinde 6804 sayılı kanunla 300 milyon lira-lık bir iç istikraz akti için Maliye Bakanlığına yetki vermiştir. Son ikisi, her kanunda tekrar edilen mutad maddelerden olduğu için, aslında 2 maddelik olan bu kanun, istikrazın, 5864 sayılı kanun hükümleri dahilinde yapılacağını ifade etmektedir. Kanun teklifindeki gerekçede, istikrazın iktisadî kalkınmanın finansmanında kullanılacağı ileri sürülmektedir.

15 Satırdan ibaret olan gerekçede, bütçenin % 10 una yakın bir miktarına baliğ olan, büyük bir istikrazın kâfi bir açıklıkla izah edilmeyişi ciddi bir eksiklik. Maliye ve Bütçe Encümenleri de, her mutad gerekçedeki kısa ve umumî mülâhazaları, mazbatalarında kısaca tekrar etmektedirler.

Gerekçede yegâne aydınlık getirici izah, yapılan yatırımlarda "zaman zaman hazine fonlarına müracaat zarureti "nin hasıl olduğunun ve bu yatırımlardan "müstakbel nesillerin istifade edeceği" hesaba katılarak, uzun vadeli bir istikraz zaruretinin hissedildiğinin ifade edilmesidir. Kanaatımızca, uzun vadeli bir istikraz, aşkâr olarak adı ve mutad devlet varidatıyla ödenemiyen devlet masraflarının, kısa vadeli hazine fonlarıyla karşılanması dolayısıyla, müracaat edilen bir finansman usulüdür. Gerek bizim bütçe usulümüzde gerekse modern malî idarede muayyen varidat'ın, muayyen masraflara tahsisi usulü bahis konusu olmadığına göre, istikrazın, "kalkınmanın finansmanı" maksadıyla yapıldığının söylenmesi kanaatımızca yersizdir. Bu istikraz, hazine mevcutlarıyla kapatılan geçen yılların bütçe a-

çıkları yüzünden yapılmaktadır. Bunun böylece ifade edilmesi daha doğru bir ifade olurdu. Bu bakımdan gerekçe geçen yıl bütçe açıklarının hazine fonlarıyla nasıl kapatıldığı ve bu fonların artan masrafları karşılayamayan varidat açıklarını ne şekilde finanse ettiği, bu kaynakların hudutlarına ne derece yaklaşıldığı, aydınlatılması gereken noktalar idi.

Mevcut bilgilere göre, tahsilât ve masraf arasındaki açıkları karşılayan hazine muameleleri, Hazinesinin Merkez Bankasından 498,7 milyon liraya kadar alabileceği avanslar, hersene bütçe kanunları ile hazinenin 150 milyon liraya kadar kabul edeceği mevduat karşılığı çıkaracağı plasman bonoları ve 139,2 milyon kâdarlık muhtelif iç kredilerden müteşekkildir. Bütün bu kaynaklarla hazine, 788 milyon lira kadar bir mütedavil finansman kaynağına sahip demektir. Bu kaynaklardan şimdiye kadar kullanılan miktarlar şöyledir: Bütçenin % 15 ile sınırlandırılan ve 498,7 milyon olan Merkez Bankası avans limitinden, 7 Temmuz 1956 tarihine kadar kullanılan miktar 487,8 milyondur. Demek ki, bu kaynaktan serbest kalan bakiye 10 milyon kadardır. 23 Haziran 1956 tarihinde ise, plasman bonolarından kullanılan kısım, 132,8 iç kredilerden ise 127,9 milyon iradirdir. Plasman bonoları, bankalar ve ticarî müesseselerin Hazineye yatırmak isteyecekleri paralar mukabili hasıl olan bir kaynak olduğu için, bu çeşit kredinin doğmasında inisyatif Hazineye değildir. Binaenaleyh Hazinesinin elinde, 11 milyon Merkez Bankası avansı ve 11 milyon kadar da iç kredilerden kalan bakiye olarak 22 milyon kadar bir imkân mevcut görünmektedir.

Bu vaziyette kısa vadeli finansman kaynakları darlaşan hazinenin, bu borçları konsolide ederek, imkânların genişletme yolunu arıyacağı tabiidir. Nitekim, geçen ay içinde, Amortisman ve Kredi Sandığının geçen sene yapmış olduğu 50 milyon liralık iç istikrazın hazineye nakli ve son 300 milyonluk yeni tahvil ihracı, hazinenin daralan kısa vadeli iç finansman kaynaklarını serbest bırakma teşebbüsleri olarak telâkki edilmelidir. Mamafih bu hususların, istikraz kanunu gerekçesinde etraflı bir şekilde izah edilmesi çok yerinde olurdu.

300 milyonluk iç istikraz tahvillerinin, 1952 yılı başında bütçe açığını kapatmak için yapılan 60 milyonluk iç istikrazla dair olan 5864 sayılı kanun hükümleri içinde ihraç edilmesi şunu ifade eder: Bu tahviller, hamiline yazılı olarak muhtelif tertiplerde ihraç edileceklerdir. Her tertibin itibari resûlmal yekûnu, yıllık faiz miktarı, ikramiye tutarı, ihraç fiatı ve itfa müddeti Bakanlar Kurulu tarafından tesbit edilecektir.

Son zamanlarda, eskiden kanun mevzuu olan, banka faizlerinin azamî haddinin tesbiti yetkisinin, Bakanlar Kuruluna verilmesini derpiş eden kanunla, ticarî faiz hadlerinde daha elâstiki bir politika takip edilmek istendiği anlaşılmaktadır. Resmî reiskont rayicinin yükseltilmesini müteakip, ticarî kredi hadlerinde de bir yükseltmeye gidileceği anlaşılmaktadır. 300 milyonluk istikrazın faiz, ihraç fiatı ve itibari resûlmal miktarlarının da, eski ihraçlara nisbetle daha cazibeli olması beklenebilir. Bu tahvillerde teminat olarak kullanılabilir, faiz bedel ve ikramiyeleri hertürlü vergi ve resimden muaf olacaktır. Her tertibe ait tahviller ihraç tarihlerinden itibaren en az 10 yıl geçmeden erken ödemeye veya konversiyona tâbi tutulmayacaktır.

Devletin, bütçe açıklarını, kısa vadeli borçlanma yoluyla, yani hazine muameleleriyle, finanse edecek yerde uzun vadeli borç senetleri ihracı suretiyle yapması arasında esas itibariyle büyük bir fark yoktur. Aradaki farkı meydana getiren unsur, istikraz tahvillerinin satılış ve muhtelif hamiller arasında dağılış tarzıdır. Tahviller ferdlere, şirketlere ve bankalara satılacak olurlarsa, bu takdirde, bu müesseselerin ellerindeki iştirâ gücü devlete nakledilecek ve onun kontrolü altına girecek demektir. Eğer devlet nakid bütçesinde bir fazla meydana getirerek bu iştirâ gücünü atıl bir hale sokarsa, istikraz deflasyonist bir tesir icra edebilir. Buna mukabil, uzun vadeli devlet tahvilleri ihracı suretiyle yapılan bir istikrazın, enflasyonu şiddetlendiren tesir yapması da mümkündür. Eğer ferdlere, şirketlere ve bankalara satılan bu senetler, şahıs ve müesseselerin, istikraz yapılmasa idi nasıl olsa tasarruf edecekleri malî kaynaklarının, devlet tarafından alınıp sarfedilmesine müncer olursa, bu takdirde istikraz enflasyoncu bir tesir yaratmış olur.

Tahviller ferdlere satıldığı zaman, ferdler bankalardaki mevduatlarını devlet tahvillerini satın almak için kullanacaklardır. Bu takdirde bankalar likid kaynaklarından bir miktarını kaybederek, kredilerini daraltma zarureti ni duyacaklardır. Aynı zamanda fertler, banka mevduatı şeklinde likid olarak tuttuğu kaynakları daha az likid olan devlet tahvilleriyle değiştirdikleri için, ekonomide umumî bir likidite düşmesi meydana gelecektir. Bu suretle istikraz deflasyonist bir tesir icra edecektir.

Eğer, tahviller, bankalara satılırsa, bu takdirde, bankaların portföylerinde, mevduat ve kredi yaratmalarına imkân veren, nakit ve kısa vadeli senetlerden müteşekkil likid kaynakları azalacaktır. Bu ise banka sistemi kanalıyla meydana çıkan likidite ve iştirâ gücünün tahdidine yardım edecektir. Diğer taraftan devlet tahvillerinin bankalara satıl-

ması, enflasyoncu tesirler de doğurabilir. Bankalar atıl olarak tutmakta oldukları likid kaynaklarını, devlet tahvillerine yatırmak suretiyle, resmî sektöre açılan kredi hacmini genişletecekler ve bu suretle de devlet mevduatının artmasına sebep olacaklardır. Bu suretle artan kredi ve mevduat hacmi yüzünden, istikraz enflasyoncu bir tesir yaratmış olacaktır.

Bankalar portföyünde artan devlet tahvilâtı muayyen şartlar altında hususi sektörün kredi ve mevduat hacminde de bir genişlemeyi mümkün kılabilir. Umumiyetle bankaların devlet tahvilâtı hamilleri arasında en istikrarsız olduğu kabul edilir. Kredi imkânları cazipleşmeye başlayarak, hususi sektörün kredi talebi yükseldiği zamanlar, bankalar tahvilât portföyünü boşaltarak, likid kaynaklarını takviye etmekte, bu suretle de kredi ve mevduat hacmini genişletmektedirler. Bilhassa Merkez Bankalarının devlet tahvilâtı piyasasında fiatları istikrarlı tutmak için daimî ve hazır alıcı olarak bulunması, devlet tahvilâtının, paraya çevrilebilme kabiliyetini çok artırmaktadır. Bu takdirde devlet borç senetleri adeta «paralaşmakta»dır. Merkez Bankasının, tahvil kıymetleri ve dolayısıyla Maliyenin uzun vadeli istikrazlarında cari olarak faiz seviyesini müstakar tutma politikası, uzun vadeli tahvil ihracını enflasyonu artıran bir âmil yapmaktadır.

Bu umumî mülâhazlar ışığında, kanuniyet kazanan son istikraz projesi ne gibi bir tesir yaratacaktır? 300 milyonluk tahvil kımlere satılacak ve muhtelif hamiller arasında dağılış nasıl bir iktisadî tesir icra edecektir? Bu noktalara cevap verebilmek için herşeyden evvel, mevcut devlet tahvillerinin hacmi ve dağılışına bakmamız icabeder. Aşağıdaki tablo iç devlet borçlarının umumî hacmi içinde uzun vadellilerin durumunu göstermektedir.

(Tablo 1.) İç Devlet Borçları
(Milyon lira)

	Dalgah Konsolide Toplam		
1952	1.313	760	2.073
1953	1.582	724	2.306
1954	1.605	815	2.420
1955	1.570	985	2.555

Yeni istikraz 1955 de 985 milyon lira olan uzun vadeli borçlara, takriben üçte bir nisbetinde bir ilâve yapılacağını ifade etmektedir. Bu hâdise bize, 300 milyon tutarında yeni bir istikrazın, iktisadî sistem içinde hazmedilebilme imkânlarını düşündürmelidir. Mevcut iktisadî şartlar içinde, borç hacmini üçte bire yakın bir nisbette arttırma imkânları vardır?

Devlet tahvilleri piyasasını ayarlamakla görevli diğer bir resmî müessese olan Amortisman ve Kredi Sandığı, tahvil teminatı karşılığı, Merkez Ban-

kasından istediği kadar malî kaynak temin ederek, arzu edilen hacimde ve en ehven şartlarla istikraz tahvili ihracını mümkün kılabilir. Bu takdirde istikraz, alâlade para ihracı suretiyle devlet masraflarının ödenmesi yolundan çok az farklı bir maliyet kazanır. Son istikraz teşebbüsünün böyle bir neticeye müncer olmasının arzulanmadığını tahmin ediyoruz. Bil'akis devlet tahvilâtı piyasasını sun'i ve zoraki usullerle takviye ederek, neticede gene Merkez Bankamızın desteğine muhtaç bir tarzda istikraza gitmenin, bugünkü şartlar içinde çok yanlış olacağı aşikârdır. Bu takdirde bankalar, müesseseler ve fertlere satmak suretiyle, hakiki tasarruf kaynaklarına müracaat imkânları nasıldır?

Aşağıdaki tablo, son yıllarda devlet tahvillerinin muhtelif hamiller arasında % olarak dağılışı hakkında bir fikir vermektedir.

(Tablo 2.) Devlet Tahvillerinin Dağılışı (%)

	1952	1954
Bankalar	44.5	42.8
Devlet müesseseleri	29.3	33.1
Şirketler	1.7	2.5
Fertler	24.5	21.6
Yekûn	100.0	100.0

KAYNAK: İktisadî rapor 1956. Odalar Birliği.

Bu tablo bize, 1952 ile 1954 arasında fertlerin ve bankaların ellerindeki tahvilleri likide etmeye doğru bir tamayül gösterdiklerini ifade etmektedir. Bu temayül, enflasyon şartlarının hüküm sürdüğü devrelerde normal bir hâdisedir. Buna mukabil devlet, istikrazlarını daha çok Amortisman ve Kredi Sandığı, İşçi Sigortaları, Emekli Sandığı gibi kendi nüfusu altındaki müesseselerden yapabilmektedir. İşçi Sigortaları ve Emekli Sandığı gibi sosyal tasarruf müesseselerinin son yıllardaki tasarrufları tablo 3. de görüldüğü gibi, yılda 100-160 milyon lira arasındadır.

(Tablo 3.) Tasarruf şekilleri (Milyon lira)

	1952	1953	1954	1955
Hususî Tasarruflar (x)	991	1.250	2.020	2.010
Sosyal Sigorta Tasarrufları (x)				foİümkü
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	147	237	279	264
İstifleme	748	925	1.576	1.313

(x) Odalar Birliği, İktisadî Rapor 1956.

Tablo 3. de hususî tasarrufların 1954 ve 1955 yıllarında 2 milyon lira civarında olduğu görülmektedir. Bu rakam gönüllü tasarrufu değil fakat enflasyon dolayısıyla meydana gelen mecburi tasarrufu (Export tasarrufu) ifade etmektedir. Odalar Birliği Raporunda gönüllü şahsî tasarrufların 1954 ve 1955 için sırayla 1.1 ve 1.2 milyar kadar olması gerektiği tahmin edilmektedir (Sahife, 43).

Hususî tasarrufların son yıllarda 250 milyondan biraz fazla bir kısmı, fertlerin vadesiz mevduat yekûnlarına ilâve edilmektedir. Bu meblâğ, hususî tasarrufların takriben % 10 - 15'inin bankalarda muhafaza edildiğini ifade eder. Önümüzdeki yıl içinde gönüllü tasarrufun gene 1 milyar lira civarında olacağı farzedilirse bu, bankalarda 150 milyon lira kadar bir hususî mevduat artışına imkân verecek demektir.

Bu tahlil bizi şu noktaya sevk etmektedir: Sosyal sigorta müesseseleri, statüleri gereğince yıllık tasarruflarının bir kısmını yatırım sahalarına sevk ettikten sonra, kaynaklarının takriben yarısıyla üçte biri arasında bir kısmını devlet tahvillerine yatırabilirler. Bu takdirde 60 - 80 milyon kadarı, bu müesseseler tarafından alınabilir. Eğer faiz durumu cazip bir hale sokulur, halkta, eski tah-

villerde olduğu gibi, enflasyon yüzünden bunların hakiki değerlerini, seneden seneye kaybetmeyecekleri yolunda sağlam bir kanaat hasıl olursa, hususî tasarruflardan bilhassa 150 milyon kadar, bankalarda şahsî mevduat olarak tutulan yıllık tasarruf artışlarının üçte biri kadar bir kısmını (50 milyon lira) devlet tahvillerine çevirmek mümkün olabilir. İstifleme şeklinde tutulan şahsî tasarrufların bu malî kanallara dökülebilmesi ihtimalini zayıf görüyoruz. Bu sebebe, bu sahadan tahviller için bir kaynak temin edilebileceğini sanıyoruz. Hususî tasarruf mevduatından kaynak temini için, aynı zamanda fertlerin inşaat, dayanıklı istihlâk malları ve diğer yatırım sahalarına para yatırma kararlarını tahdit etmeleri lâzımdır. Mamafih, dış ticaretin daralması, yatırım imkânlarının zorlaşmış olması bu ihtimali kuv-

**Apartman daireleri
Zengin para ikramiyeleri**

Yünlü - pamuklu
Satışlarımızda **% 10** TENZİLÂT

**MEVDUAT SAHİPLERİNE
EN FAZLA MENFAAT
SAGLAYAN BANKA**

Hesap açtırmakta acele ediniz

SÜMERBANK

TÜSTAV

KAVAKLIDERE

Cankaya Yıldızı

vetlendirmektedir. Bu suretle 100 - 120 milyon kadar bir tahvilin, hakiki tasarruf ifade eden fonlarla değiştirilebilme imkânı mevcut görünmektedir.

Geriye kalan kısmın, kredi sahaları daraltılacak olan bankalara satılması ihtimali kuvvetlidir. Eğer, bu tahviller % 8 - 10 kadar bir faiz geliri getirecek olurlarsa, mevduat faizleri şimdiki seviyenin 2 misline çıkarılsa bile, bankalar için bu saha oldukça kârlı olacaktır. Bankalar bu takdirde, Merkez Bankasından tahvil teminatlı avans alabilmek için kullanabilecekleri bu senetlere karşı alâka duyacaklardır. Bankalara satılan bu senetlerin, ekonomi üzerinde yapacakları tesir, banka kredileri üzerine vazedilen fizikî kontrollerin devamına, Merkez Bankasının tahvil mukabil açacağı avanslara tatbik edeceği, marj ve faiz hadlerine ve bir de devletin bankalarda yeniden tesis ettiği mevduat

hesaplarını kullanım tarzına bağlı olacaktır.

Netice olarak denebilirki, 300 milyon gibi, şimdiye kadarki istikrazlar bakımından bir rekor teşkil eder tahvil ihracı, ekonominin normal tasarruf katı bakımından yüksek bir meblâğdır. Bunun ancak üçte biri, bazı şartlar altında hakiki tasarruf kaynakları ile karşılanabilme imkânına sahiptir. Bunun için de, hazinenin yüksek bir faiz yükünü göze alması ve umumî iktisadî politikayı zaptı rapta alarak, enflasyona hakim olduğunu halka isbatı lâzımdır. Tahvillerin büyük bir kısmının bankalar ve malî müesseseler tarafından alınmış olması, gene bazı şartlarla, kısa vadelerde dezenflasyonist bir tesir icra edebilirse de, uzun vadeler için, enflasyonun ve kredinin kontrolü bakımından yeni bazı meseleler ve güçlükler yaratıcı mahiyettedir.

Telif Tercüme ve İşleme Hakkında

Dr. Muammer AKSOY

"Karanlıkta farkedilmeyen pislikleri, güneşin doğması ile görmeye mecbur kalıyorsak, yapılacak iş, aydınlığa kızarak onu yoketmeğe çalışmak değil, orta-lığı temizlemek olmalıdır. Hakikat güneşi için dahi hüküm böyledir."

Maddî mallar üzerinde bir mülkiyet hakkı tanınmayınca, çalışma ve istihsal nasıl hızını kaybetmek mecburiyetinde ise, fikir mahsulleri üzerinde bir nevi "manevî mülkiyet hakkı" tanınmayacağı da, fikir alanındaki çalışmalar ve fikir mahsullerinin yaratılması azalmağa mahkûmdur. Bundan ötürü, başkasının malına el uzatanlar karşısında, gerek cemiyet ve gerek fert olarak ne kadar hassas hareket ediyorsak, başkasının fikir mahsullerini benimseyip kendi fikir mahsulü imiş gibi göstermeğe çalışanlara karşı da, aynı titizlikle mücadele etmemiz lâzımdır. Yoksa, "kopye"nin dahi "asıl" gibi geçtiği bir memlekette, bir an gelirki, artık hakikî telife inanılmaz olur; ve yerli her fikir mahsulüne şüphe ile bakılmaya başlanır. Böyle bir havanın yaratılmasından ise, hem "dürüst bir surette eser yaratacak kimseler" ve hem de topluluk, son derece zarar göreceklerdir.

Bu sebeple maddî mallar üzerindeki mülkiyet hakkı gibi, fikir mahsulleri üzerindeki manevî mülkiyet hakkı (telif hakkı) da, bütün medenî memleketlerce kabul edilmiştir. Hatta o derece ki, birincisini kısmen reddeden komünist nizamda bile, fikrî hakları tanımak lüzumu, kendisini zorla kabul ettirmiştir. (Aksi halde - hürriyetin yokluğundan dolayı, zaten mecburî olarak dumura uğrayan - fikrî gelişme, bir de fikir

mahsullerinin himayeden mahrum kalması neticesinde, istikbal için tamamen yok olmak tehlikesine maruz kalırdı).

Üzüntüyle itiraf etmek gerekir ki, memleketimizde telif hukukunun ihlâli -bilhassa ilmi eserler alanında-, eşine hiçbir batı memleketinde rastlanmayan bir mahiyet ve vüs'at arz etmektedir. İntihal, artık birçok kimse tarafından, olağan ve hiç de dehşet hissi uyandırmıyan bir hadise olarak karşılanacak kadar yaygın hale gelmiştir. (1). Kapağında sadece bir Türk "ilim adamı (!)"nın ismini taşıyan birçok kitabın, hakikatta, "küçük ilâveler yapılmış bir tercüme" yahut diğer nevi bir "işlenme" olduğu, birçok hadisede fark edilip şayi olalıdan beri (yani 10-12 senedir) bütün telif eserler maalesef şüpheli bir hale düşmüştür. "Hakikaten telif" olan eserler karşısında bile, "kimbilir hangi yabancı kitaptan aktarmadır?" denilerek, bu fikir mahsullerine senelerce şüphe ile bakılmaktadır. Fikir alanındaki gelişmenin, bir topluluk için hayatî önemini idrak ediyorsak, artık bu duruma son vermemiz gerekir. "Hakikî telif" ile "tercüme-telif" in birbirine karıştığı bir memleketin fikir piyasası, hakikî para ile sahte paranın ayırt edilemez hale geldiği bir memleketin iktisadî piyasasından farksız durumda demektir.

İncelemelerimizi "ilmi eserler" e inhisar ettirerek, bizde telif hukukuna aykırı hareketlerin en tipik olanlarını, 4 grupta toplayabiliriz:

1. *Mehaz göstermemek*: Eserde, başkasına ait fikirler nakledilir; fakat bunların nereden alındığı gösterilmez. Her ne kadar telif hukuku «küçük iktibaslar»a müsaade etmekte ise de, «mehaz

gösterme mükellefiyeti» mevcuttur. (Telif hukukunun bu suretle ihlâl edilışı, memleketimizde âdet halini almıştı; son zamanlarda bu kötü huydan oldukça vazgeçildiğini memnurlukla müşahade etmekteyiz).

2. *Yardımcıların fikir mahsullerini hocaya maletmek*: Meselâ Profesör, doktora talebelerine veya asistanlarına çeşitli konular üzerinde etüdler yaptırmakta; sonra da, bu etüdlere kendi makalesi olarak neşretmekte veya yayınladığı ders kitabına nakledivermektedir. Böylece zavallı Asistanın fikir mahsulü, artık Profesörün olmuştur. Eserin hakikî yaratıcısı, günün birinde bu orijinal fikirlerini, kendi imzasını taşıyan bir yazıda ifade etmek istese, bunları daha önce neşredivermiş olan profesörün eserine atıfta bulunmak mecburiyetinde kalır. Bazen, telif hukuku bakımından içinden çıkılmaz durumlar karşısında kalınmaktadır. Meselâ medenî hukukumuzu tenkit eden yazılar hakkında bir makale yazmak istesiniz, bu hususta aynı inceleme, bir kere bir Asistanın -1953 senesinde *İstanbul Baro Dergisindeki* makalesinde, bir kere de, bir Ord. Prof. ün -1955 senesinde yayınlanan. Medenî hukuk kitabında yer aldığı görürsünüz. Şimdi bu incelemedeki herhangi bir tasnif veya fikre karşı cephe almak istesiniz; müellif olarak hangisine atıfta bulunacağınızı kestiremezsiniz. Fikrî muhtevası bakımından Asistanlarla *birlikte* hazırlanmış makalelerin, sonradan sadece profesörün adı altında neşredilmesi ise, daha çok tesadüf edilen vakialardandır. (Mamafih Telif Hukukunun bu suretle ihlâli, asla geniş ölçüde vuku bulmamakta, ancak münferit hadiselerle inhisar etmektedir).

3. *Ekleme eser yaratmak*: Muhtelif yabancı müelliflerden alınan çeşitli paragrafları veya kısımları, birbirine eklemek suretile sözde "telif" bir eser husule getirmek, tatbikatta rastlanan diğer bir kategoriye teşkil etmektedir.

4. *Tercüme veya işlenmeyi telif gibi göstermek*: Başkasının fikir mahsulüne sahip çıkmanın, memleketimiz için en tehlikeli bir gelişme arzeden yolu ise, bir şahsın yabancı bir müellife ait eseri tercüme edip, küçük bazı ilâveler yaptıktan sonra, kendi adı altında yayınlamasıdır. Bir eseri tercüme etmek veya diğer suretle işlemek hakkı, kaide olarak müellife aittir. Bu eseri diğer şahısların tercüme edebilmesi veya sair surette "işlemesi", ancak müellifin muvafakatı ile caizdir (2). Aksi halde telif hukuku ihlâl edilmiş olur.

Fakat memleketimiz, fikrî hakları milletlerarası münasebette koruyan *Bern Anlaşmasına*, ancak 1952 senesinde katıldığından, yabancı dil bilenlerimiz, müellifin müsaadesini almaksızın, tercü yoluna serbestçe gidebilmekte idi. Bern Anlaşmasına katılmamızdan sonra dahi, "yayınlamasından itibaren on sene geç-

miş olan kitapları, müellifin müsaadesini almadan tercüme etmek mümkündür. Ancak gerek 1952 senesine kadar yapılan tercümelere, gerek bu tarihten sonra müsaadeye hacet kalmaksızın tercüme olunabilen eserlerde, serbestlik, ancak "telif hakkının malî yönü" bakımından bahis konusu olabilir. Yoksa "telif hakkunun şahsiyet hakları yönü", hukukî himayeden asla mahrum bırakılmış değildir. *Şahsiyet haklarının korunmasına dair medenî hukukun umumî kaidesi*, bu hususta dahi bir garanti teşkil eder (3). Esasen "müellifin kim olduğunu bildirme mükellefiyeti"ni yerine getirmeme halinde, "menfaati ihlâl edilen" sadece müellif değil, aynı zamanda -muhtelif bakımlardan- bizzat topluluktur. Çünkü bir şahsın müellif olmadığı halde kendisini müellif gibi göstermesi, "fikrî alandaki sosyal nizam"ı baltalamaktadır.

Şimdi, "işliyenin (= işleyicinin)" kendisini "müellif" gibi göstermesinin, tatbikatta tesadüf edilen çeşitli halleri üzerinde durarak, meseleyi hukukî bakımdan aydınlatmak isteriz:

Asıl eser müellifinin adı, işlenmenin kapağında zikredilmek mecburiyetindedir:

Tercüme edenin eklediği notlar veya işliyenin yaptığı ilâveler yahut değişiklikler, % 1-3 e değil de % 50-70 e varsa bile, o eser yine bir "işlenme"dir. Başka bir kimsenin muhakeme, izah ve isbat tarzını, fikirlerini, tasniflerini ve sistemini benimseyip, eseri şu veya bu eklerle kabartmak yahut herhangi bir tarzda değişikliğe maruz bırakmak sayesinde, müstakil bir fikir mahsulü meydana getirilmiş olamaz (4). İşlemeler, *orijinal* (= *birinci elden*) eser değil, *tâbi* (*ikinci elden*) ederlerdir (5).

Bu sebeple bir kitabı tercüme eden veya başka bir suretle işleyen kimsenin, (bu tercüme veya işlenmeyi eline alan) her şahsın, asıl müellifi, *hiçbir şüpheye mahal kalmıyacak* surette ve *derhal* tesbit etmesini mümkün kılacak tarzda, *açıkça* bildirmiş olması lâzımdır. Keza kendinin eserle olan münasebetinin de, "sadece tercüme ve işleme ameliyesinden ibaret" olduğunu, yine hiç bir şüpheye yer bırakılmıyacak ve hemen anlaşılacak surette belirtmesi zaruridir (6). Bu maksatla asırlardır tutulan yol, asıl müellifin adının, tercüme ve işlenmenin kapağında zikredilmesidir. Medenî her memlekette, telif hukukunun baş kaidelerinden biri olarak kabul edilen ve ayrıca tebarüz ettirilmesine bile lüzum bulunmayan bu prensip, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunumuzun 15 inci maddesinde dahi ifade edilmiştir: "Bir işlenmenin aslı veya çoğaltılmış nüshaları üzerinde eser sahibinin ad veya âlâmetinin kararlaştırılan veya adet olan şekilde belirtilmesi ve vücuda getirilen eserin bir kopye veya işlenme olduğunun açıkça gösterilmesi şarttır" (7).

Bu kaidenin, tatbikatta pek ciddi bir surette ihlâl edildiğine şahit oluyoruz. Tercüme eden veya sair suretle işleyen şahıs, "tercüme" veya "işlenme"nin kapağına sadece kendi adını koymakta ve bu hareketi ile "ben bu eserin müstakillen müellifiyim" demektedir. Esasen eserin üzerinde adı bulunan şahsın müellif olduğu hususunda, *hukukî bir karine mevcuttur* (8). Bundan ötürü, işleyen -hukuka aykırı olarak- eserinin bir "işleme"den ibaret olduğunu belirtmese (kapakta yalnız kendi adını kaydetse) bile, türkçe eserin bu mahiyetini fark eden diğer yazarların, ona, sanki orijinal bir esermiş gibi, sadece Türk "mütercim veya işleyicinin" adını zikretmek suretiyle atıfta bulunmaları doğru değildir. Bu eserin, bir işlenme olduğu keyfiyetine işaret etmek, meslekî ve hukukî bir mükellefiyet, içtimaî bir vazife teşkil eder. Biz şahsen bu vazifeyi ihmal etmiyerek, başka yazılarımızda iki Türkçe eserden bahsederken, onların işlenme mahiyetini belirtmiş bulunuyoruz (9).

Buna karşılık, Batı hukuk sistemine katılmış her memlekette, bütün işlenmelerin kapağında, işleyiciden önce müellifin adına tesadüf edilir. Meselâ *voⁿ Tuhr* un Borçlar hukuku kitabının *Sieggwart* tarafından yapılan işlenmesinin kapağında, "*vo Tuhr - Sieggwart*" ismi mevcuttur.

Asıl müellifin adının, işlenmenin kapağında değil de, ön sözünde zikredilmesi, caiz değildir:

Kapağa sadece işliyenin adını koyarak, aslın (= orijinal eserin) müellifi olan şahsın adını, önsözde kaydetmek; ve keza "işlenme mahiyetine" de, ancak önsözde temas etmek, *telif hakkunun aşikâr bir ihlâlîni teşkil eder*. Yalnız başkasına ait bir eserin tercümesine yapılan % 1-3 nisbetindeki ilâveler neticesinde elde edilmiş işlenmelerde değil, % 300 veya daha fazla nisbetteki ilâvelerle yaratılan işlenmelerde bile, bu mükellefiyete riayet etmek lâzımdır.

Eserle uzaktan veya yakından ilgisi olan her şahıs ve müessesenin "müellifin kim olduğunu bilmesi lüzumu", (çok ke re okunmayan) önsözlerin tetkiki gibi tesadüfî hâdiselere bağlanmak suretiyle asla karşılanamaz. Esasen kanunumuzun 15 inci maddesinin *açık hükümü*, buna imkân vermemektedir. Garp hukuk tatbikatında da, müellifin adının sadece ön sözde kaydedilmesinin bir tek misaline tesadüf etmedik. Meselâ birçok Fransız ve Alman Medenî Hukuk üstadlarının eserleri, sonradan başka profesörler tarafından işlenmiştir. Fakat işleyenlerden hiç birisi, işlenmenin kapağına yalnız kendi adını koyarak bu eserin işlenme olduğuna ancak önsözde işaret etmek yoluna gitmemiştir (10). Hattâ okadarki, mesele tanınmış İsviçreli âimme hukuku profesörü *Giacometti*, *Fleiner*'in, "*Schweizerisches Bundesstaatsrecht*" isimli eser-

rinden, mecmuen 175 sahifelik bir kısım iktibas ederek 939 sahifelik orijinal sayılması mümkün bir eser vücuda getirdiği halde, yeni eserin kapağına yine de *Fleiner - Giacometti*" isimlerini koymuştur. "İşlenme mahiyeti" de, daha kapaktaki "*Neubearbeitung*" der ersten Haelfte des gleichnamigen Werkes von *Dr. F. Fleiner*" kaydı ile belirtilmiştir. Topluluğun meşru menfaatlerine ve başkalarının haklarına hürmet edenler; meslekî, vicdanî ve ahlâkî mülâhazalara gereken değeri verenler, böyle hareket ederler!

(*Gelecek yazımızda, "işlenmeyi telif gibi gösteren çeşitli hareket tarzları" inceleyeceğiz*).

(1). Hele vazifesi hukuku öğretmek olan bir hukuk profesör veya doçentinin, başkalarının fikir mahsullerine sahip çıkmasından daha teessüfe şayan bir sosyal hadise tasavvur edemiyoruz.

(2). Bakınız: 5946 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu mad. 21 ve6; *E. Ulmer*, *Urheber-und Verlagsrecht*, Berlin 1951 s. 99, 154-156; *H. Derenburg*, *Urheber-, Patent-, Zeichenrecht*, Halle 1910 s. 79-80, 100; *E. Elster*, *Urheberrecht Handwörterbuch der Rechtswissenschaft*, cild VI s. 318-319; *P. Keckeis*, *Entwicklung und Verhaeltnis des Übersetzungsrechtes zum Urheberrecht*, Zürich 1948 s. 64-63; *H. O. Boor*, *Urheberrecht und Verlagsrecht*, Stuttgart, 1917 s. 149-154, 160.

(3). Bu hususta bakınız: *H. Sieggwart*, *Der urheberrechtliche Schutz der wissenschaftlichen Werke*, Bern 1954 s. 3-4; *A. Melliger*, *Das Verhaeltnis des Urheberrechts zu den Persönlichkeitsrechten*, Bern 1929 s. 19-30, 41-64, 89-128; *Streuli* s. 21 ve orada zikredilen Federal Mahkeme İçtihadı: *BGE* 57 I s. 72, 58 II s. 396; *E. G. R. Bommeli*, *Das Uebersetzungsrecht*, Zürich 1948 s. 13-14, 72; *Keckeis* s. 92-93; *August Egger*, *Ehrlitung und Personenrecht* s. 240 (Türkçe tercümesi s. 275): "Şahsiyetin umumî surette himayesi esası, eser sahibinin, manevî menfaatlarında da korunması keyfiyetini ihtiva eder. Telif hukuku, Medenî Hukukun umumî esasları ile tamamlanır"; daha geniş izahat için: *Egger*, *Die Wege der richterlichen Rechtsfindung*, Dornach 1952 s. 50-66; Orijinal eser müellifinin adının, işlenmenin üzerinde zikredilmesi hakkının, şahsiyet haklarının bir parçası olduğu keyfiyeti, *Dr. Bommeli* (sah. 71) tarafından bilhassa tebarüz ettirilmiştir. Keza *Alman* hukuku hakkında: *Allfeld* s. 19-24; *Ulmer* s. 230-231; *Dernburg* s. 42-44; "*Köhler*, millî bakımdan tahdidin, şahsiyet haklarına taallük etmediğine, yerinde olarak işaret etmektedir" (*Dernburg* s. 44).

(4). "İlmî bir eser vücuda getirme, müteaddit fikirleri, tenkidî bir surette

birbirine bağlamak, karşı karşıya koymak ve ikma letmek hususlarında kendisini gösterir" (Siegwart s. 50). "Bir eserin muhtevası, ne bazı yerlerinin çıkarılması... ne de -hatta asıl esere nazaran ilmi bakımdan veya sanat bakımından daha değerli- bazı ilâvelerin yapılması sayesinde, *esash surette başkalaşmaz*. Bu sebeple, yabancı bir eseri, notlar, izahlar, ilâveler ile... tehziz ederek yayınlamak, caiz değildir" (Allfeld s. 160-161). Keza *Derburg* s. 78-79 a bakınız.

(5) "*Werke zweiter Hand*". Bu hususta bakınız: *Struelli* s. 15; *E. Röttlisberger*, Urheber, und Werlagsrecht, Zürich 1922 s. 14-15, *Ulmer* s. 159.

(6). "Tâbi olma mahiyetini, bilerek saklayan (örten) şahıs, intihal yapmış sayılır, "işleyici" sayılmaz" (*Ulmer* s. 1952). "Hukukî manada intihal, telif hakkına dahil bulunan şahsiyet hakkının ihlâli suretiyle müelliflik iddiasında bulunmak (müellifliği benimsemektir) Bu... yabancı bir eserden serbestçe faydalanma suretiyle de vuku bulmaktadır: Asıl eser değişik bir kılıkta nakledilir, fakat *iki^{nci} elden bir fikir mahsulü* olan bu eserin *tâbi mahiyeti, örtülür*" (*Ulmer* s. 1952).

(7). Bu hükme aykırı hareketler, 71 inci maddede ağır para cezası veya hapisle cezalandırılmıştır.

(8). Bakınız: *Keckeis* s. 81. s. 161-162).

(9). *Schweizerische Juristen-Zeitung* 1.9.1944 s. 258 e; *Adalet Dergisi* haziran 1954 s. 740-741 e bakınız.

(10). Meselâ : *Droit civil français par A. Colin - H. Capitant*, nevième édition entièrement refondue et mise à jour *Léon Julliot de la Moradière*, Paris 1954"; "*Droit civil, M. Planiol*, refondu complété par *G. Ripert et J. Boulanger*, Paris 1951"; "*Lehrbuch des Bürgerlichen Rechts, Einleitung Allgemeiner Teil, von L. Enneccerus, dreizente Bearbeitung von H. C. Nipperdey*, Marburg-1931"; "*Recht der Schuldverhältnisse von L. Enneccerus, zwölfte Bearbeitung (völlige Neubearbeitung) von H. Lehmann*, Marburg 1932".

Okurların forumu

Ferdietçiliğimize Dair

Yazı Kuruluna,

Sayın Osman Okyar, Cumhuriyette yazdığı bir makalede sosyal işbirliği terbiyemizin noksanlığından bahsetti. Bu konu üzerinde önemle ve ısrarla durulması gerektiğine inanıyorum. Çünkü bir çok sosyal problemlerimizin çözümünü, sosyal iş birliği, müsterek çalışma terbiyemiz neden eksiktir sualine vereceğimiz cevapda bulmamız mümkündür.

Sosyal hayatın en ferdi faaliyetlerinden en kolektif olanlarına kadar her kademesinde bu terbiye noksanlığını karşımızda görürüz. İş hayatında, devlet hizmetinde, san'atta, sporda hülâsa her sahada bu böyledir. İki iş adamının evlâtlarını bırakın, kendilerinin ömürleri boyunca devamlı ve istikrarlı bir iş birliği prensibine sadık kaldıkları nadirattandır. Batının en az yüz senedir kullandığı ve şüphesiz büyük nimetlerini gördüğü ortaklık müessesesi, bizde ancak Cumhuriyetten bu yana şöyle böyle kurulabilmiş; o da dediğimiz gibi ekseriya ömürsüz olmağa mahkûm olmuştur. Devlet hizmetlerimizdeki koordinasyon buhranının da, biraz incelenirse, bu hizmetleri yerine getirmek durumunda olan fertlerin iş birliği terbiyesi noksanından başka bir şey olmadığı meydana çıkar.

Tiyatro, opera gibi san'at kollarında, orkestrasyon bahsinde, futbol, basketbol gibi, spor oyunlarında sür'atli ilerlemeler kaydedemeyişimizin de başlıca sebeplerinden birini yine bu asırlardan beri aldığımız ferdiyetçi terbiyede aramızda buluyoruz.

Batı her sahada iş birliğine doğru hızla ilerlerken biz her sahada ferdiyetçi kalmışız ve bunda ısrar etmişiz. Ailede pedersâhlik, ticarete lonca sistemi, sporda güreş, musikimizde tek ses ve tek saz ve hepsinin üstünde bu cemiyet karakterinin tabii neticesi olan monarşik idare...

Atatürk ikilâplarına kadar içinde yoğrulduğumuz bu koyu şarklı ferdiyetçilikte bir çırpıda sıyrılacağımızı sanmak çilikten bir çırpıda sıyrılacağımızı sanmak safdillik olur. Bununla beraber ferdiyetçi terbiyeden iş birliği terbiyesine geçerken kurulması lâzımgelen müesseseleri kurmakta, yaşatmakta ihmâlkâr davrandığımız da bir hakikattir. Nasıl oluyor da bir türlü istikrarlı bir cemiyet düzenine kavuşamıyoruz, derken birazda bu ihmâllerimiz, noksanlarımız üzerinde durmak gerekmez mi?

Adını yazmayı unutan
bir okur

Kâr Hadlerine Dair

Forum yazı kuruluna,

İktisadî sahada herhangi bir düzensizlik görüldüğü takdirde, buna karşı vaktinde gerekli tedbirlerin alınması icap eder. Bu tedbirlerin muvaffak olabilmesi, bunların, iktisadî düzensizliğin sebeplerini ortadan kaldırabilmesine bağlıdır.

Millî Korunma Kanununda son yapı-

lan tadilatla kabul edilen kâr hadleri, pahalılığın sun'i sebeplerini önlemek bakımından faydalı sayılabilir.

Ancak, kâr hadleri incelenirken dikkat edilmesi gereken bir husus, bunlarla sun'i pahalılık sebepleri önlenmek istenirken, çok daha mühim olan tabii sebepler üzerinde aksi tesirler yaratılmamasıdır. Kâr hadlerinin umumiyetle çok düşük tutulması, bu hususta zihinlerde bazı endişeler doğurmaktadır. Mesele talep ve arz bakımından ele alınabilir.

1) Kâr hadlerinin düşürülmesi yüzünden, piyasada ani bir ucuzluk yaratılmış ve bu ucuzluk esasen yüksek olan efektif talebi büsbütün kamçulamıştır. Bu ucuzluktan istifade etmekte olanların behemahal hakiki ihtiyaç sahipleri oldukları da iddia olunamaz.

2) Mal arzına gelince, düşük kâr hadleri dolayısıyla ithalâtın ithalâtçı için cazibesini kaybetmesi ve bu yüzden ithâl mal arzının büsbütün azalması beklenebilir.

Görülüyor ki mal arzını çoğaltıp, mal talebini daraltmak şöyle dursun, kâr hadleri bilâkis mal talebini körüklemekte ve mal arzının daralmasına yol açmaktadır.

İthal malları bakımından, kâr hadlerinin piyasada şu tesirleri yaratması muhtemeldir:

1) İthalinde zorluk çekilmekte olan bazı malların mevcûdunun kısa zamanda tükenmesi beklenebilir. Bunların yerine yenisinin getirilebileceği düşünülebilirse de, buna karşılık, bütün bu sıkıntıların esasen mal ithalindeki zorluklardan ileri geldiği hatırlatılabilir.

2) İthalatçıların mal getirtmek hususunda eskisi kadar istekli davranmalarını mümkün değildir. Bu husus bazı lüks

Forumun Fihristi

Dergimizin 3-4'üncü ciltlerinin Kronolojik ve Sistematik fihristi hazırlanmış fakat baskısı bu sayıya yetişememiştir. Fihrist gelecek sayımızla birlikte satışa çıkarılacaktır.

maddelerin ithalini frenlemek bakımından pek faydasız sayılmazsa da, mühim maddelerin ithalinin de gerilemesi herhalde şayanı arzu değildir.

3) İş hacmi daralan ithalatçıların çalıştırdıkları personeli tahdit etmeleri ve dolayısıyla kısmi bir işsizlik yaratılması da bahis mevzuu olabilir.

4) İthalatçılar Merkez Bankasındaki nakdi teminatlarını kısmen geri çekmek cihetine gidebilirler.

5) İthalatın daralmasıyla beraber, gümrük varidatının azalması da muhtemeldir.

6) Düşük kârlar yüzünden gelir vergisi hasılatının gerilemesi de beklenebilir.

Yukarıda, kâr hadlerinin umumiyetle düşük tutulduğu belirtilmiştir. Ancak, işin esasına vakıf olmayanların % 10 ilâ % 20 kâr haddini o kadar düşük bulmalarını muhtemeldir. Bu şekilde düşünelere şunu hatırlatmak faydalı olacaktır ki, kabul edilen kâr hadleri, tüccarın bilumum masrafları üzerinden değil, sadece alış kıymetleri üzerinden hesaplanacaktır. Yani bu kâr hadleri ile evvelâ tüccarın kira, personel vesair masrafları karşılanacak ve ancak bundan sonra net kâr bahis mevzuu olabilecektir. Bilhassa geniş teşkilâta sahip tüccarlarda kira ve personel masraflarının büyük meblâğlara baliğ olduğu ve masrafların hemen hemen sabit bir karakter arzettiği gözönünde tutulmalıdır. Binaenaleyh, hele büro ve dikiş makinaları ile radyo gibi geniş teşhir, satış, bakım ve yedek parça servisine ihtiyaç gösteren mamullerin ithal ve satışı ile işgal edenlerin bu kâr hadleri ile faaliyetlerine devam etmeleri hayli zor olacaktır.

Kâr hadlerinin sadece nispeti bakımından değil, bunların tatbik edileceği mesnetler bakımından da kanunun çok sıkı davrandığı görülmektedir. Filhakika, 1020 sayılı koordinasyon kararının 3 üncü maddesi, bilfarz ithalatçılar için gümrük resimlerinin bile kâr haddine mesnet teşkil etmesini kabul etmemektedir. Binaenaleyh, bir malın gümrük resmi yükseldikçe, ithalatçının hakiki kâr haddi de o nispette düşecek demektir. Bu hükümle muhtemelen, yüksek gümrük resmine tâbi olan ve lüks sayılan bazı malların memlekete ithaline mani olunmak istenmiştir. Fakat, lüks eşyayın ithaline mani olmak için, ticari teamüle uymayan bu derece dolambaçlı yollardan gitmekten-se, daha vâzih ve kat'i tedbirler almak daha doğru olabilirdi. Zira, dışardan mal getiren bir tüccarın, bu malı deposuna koyuncaya kadar yapacağı bilumum masraflarla, bu malın satışından elde edeceği kârı karşılaştırmasından tabii birşey olmaz. Bu masrafların şu kadarının malın cif kıymeti, şu kadarının ise gümrük ve nakliye masrafı olması tüccarı doğrudan doğruya alâkadar etmez. Binaenaleyh, gümrük resmi, gümrükten tüccar deposuna kadar nakliye ve gümrük komisyon-

cusuna verilen normal komisyon ücretleri gibi kalemlerin normal kâra nesnet teşkil etmemesi, gerek beynelmîlel maliyet usulleri ve gerekse ticari teamüller bakımından anlaşılması güç bir hükümdür.

Diğer taraftan, kâr hadlerinin düşük tutulmasının tesirlerinin fazla sürümle bertaraf edilebileceği, tarzında bir iddia da bahis mevzuu olabilir. Bu iddianın dahiî mamüller için kısmen doğru olması mümkündür. Ancak, esasen uzun zamandır mal darlığından müsteki bulunan bazı ithalatçıların ne şekilde fazla sürüm temin edebilecekleri anlaşılmamaktadır.

Sürüm bahsi ile alâkalı olarak akla gelen diğer bir nokta da, ithalatçılıkla perakendeciliğin hiç bir surette aynı şahsın uhdesinde birleşmeyeceği keyfiyetidir. Bilindiği üzere, birçok ithalatçı firmalar, aynı zamanda perakende satış teşkilâtına sahip bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı, halen kendi mevzuunda ithalata imkân bulamadığından, piyasadan aldığı malları kendi mağazasında perakende olarak satmak cihetine gitmektedir. Bu gibi firmaların bundan böyle ya sadece ithalatçı veya sadece perakendeci olmalarını istemek, ne ticari teamüle ve ne de bugünkü iktisadi şartlara uyan bir taleptir. Esasen, aslolan nihai müstehlikin ödeyeceği fiattaki kâr hissesinin kanunî kâr hadleri yekûnu aşmaması olduğuna göre, bu kârların bir tek elde toplanması ile muhtelif kimselere dağılması arasında,

nihaî fiat bakımından, bir fark yoktur. perakende satış teşkilâtına sahip olan bir ithalatçının, kendi ithal ettiği malları da kendi mağazasında perakende olarak satması ise pek tabii bir şeydir. Bunun aksini istemek, bir kimseye başkalarının çocuklarını sevdirtip, kendi çocuğunu sevmesine müsaade etmemekten farksızdır.

İstanbul, Dr. Nasuhi Bursal

Doğrusu Hangisi?

Forum Yazı Kuruluna,

Forum'un 15 Temmuz 1956 nushasının 5'inci sahifesinde, bu dergide alışmadığımız bir hataya raslıyoruz: guilty by association karine ile suç değil, gayeleri tasvip edilmeyen bir topluluğa (cemiyete) iltihakla işlenen suçtur: Böyle bir hukuki müessese totaliter devletlerde resmen mevcut mudur değil midir orasını bilmiyorum, fakat şöhret bulduğu memleket totaliter devletler değil, Birleşik Amerika'dır. Orada takriben 5 sene evvel Kongre'nin Committee for the investigation of un-American activities'i bu hukuki müesseseyi ortaya koydu ve faaliyetlerini ona dayandırdı.

Saygılarımla
A. T.

Ne Diyorlar

Sovyet Yardımları

Harry SCHWARTZ

Senato Dışişleri Komisyonunda beyanat veren Dışişleri Bakanı Dulles, Sovyet dış yardım programının genişliğine ve bugünkü dünya vaziyeti karşısında artan önemine işaret etmiştir. Komünist olmayan dünyaya dâhil memleketlere artan ölçüde ekonomik yardım yapılması Sovyet dış politikasındaki yeni istikametinin ana unsurlarından birisidir. Bu hâl, İdare'nin ve Kongre'nin mücadele ettikleri yeni problemler ortaya çıkar-mıştır.

Dışişleri Bakanı Dulles, Sovyet dışındaki üç memlekete muhtemelen Yugoslavya, Hindistan ve Afganistan'a yapılan Sovyet yardımının 600 milyon dolar civarında olduğunu söylemiştir. Sovyet Komünist Partisi Genel Sekreteri Nikita S. Kruçef, geçen Şubatta, Komü-

nist Blokuna dâhil diğer memleketlere yaptıkları yardımın 21 milyar rubleye, resmî kurdan 5,250 milyon dolara baliğ olduğunu söylemiştir.

Sovyetler Birliği'nin, harice geniş ölçüde iktisadi yardımda bulunabilmesi, bilhassa son yıllarda Sovyet ekonomisinin çabuk inkişaf etmesinden dolayı mümkün olabilmektedir. Çelik, petrol, makine ve sair sahalarda Sovyet istihsalının her yıl yeni rekorlara erişmesi sayesinde, Kremlin liderleri, istihsalının bir kısmını, evvelâ diğer komünist memleketlere, sonra da kazanmak istedikleri komünist olmayan memleketlere tevcih etmek imkânını bulmuşlardır.

Makine Sanayiine Verilen Önem:
Sovyet ekonomisinin inkişafında, her

nevi makine istihsalinin, mühendis ve teknisyenlerin yetiştirilmesinin azamiye çıkartılması için bütün imkânlarla başvurulması üzerinde önemle durulmuştur.

Geniş bir dış ekonomik yardım programına girişilmesi arzusunun, eski Başbakan Georgi M. Malenkov'un istihlak mallarına önem verilmesine dair olan fikrinden 1955 Ocak ayında ayrılmak, ağır endüstriye yeniden en yüksek prioritenin verilmesi hakkındaki kararın ana saiklerinden biri olduğuna inanmak için muhtelif sebepler vardır.

Birmanya'ya Yardım:

Bu arzunun değişik bir tezahürü de, Sovyetlerin Birmanya'dan önümüzdeki dört yıl içerisinde geniş miktarda pirinç satın almak yolunda yapmış oldukları anlaşmadır. Birmanya, pirinç karşılığında, Sovyet Rusya'dan sermaye ve istihlak malları alacak ve -Rangoon'da yapılacak yeni Teknoloji Enstitüsü gibi bazı muayyen tesisler Ruslar tarafından inşa edilecektir.

Sovyetlerin bu hareketi, bu şıkta, bir ekonomik yardım olarak telâkki edilebilir; zira, Birmanya, pirinçini milletlerarası pazarlarda tatminkâr addettiği fiatlardan satamamaktan doğan bir iç buhranla karşılaşmıştı.

Komünist bloku memleketlerinden en büyük Sovyet yardımını alan, hiç şüphesiz, Çin'dir. Bay Kruçef, hâlen carî olan Çin Beş Yıllık Plânı devresi içinde Sovyet Rusya'nın teslim edeceği sıraf malların yekûnunu 5.600 milyar ruble yani 1.400 milyar dolar olarak göstermiştir.

Polonya'ya Krediler:

Pek muhtemelen Polonya, Sovyetlerden yardım almakta ikinci gelmektedir; bir kaç yıl evvel almış olduğu iki kredi

-ki başkaları da vardır- yekûn olarak 500 milyon doları aşıyordu. Doğu Almanya, 1953'te aşağı yukarı 125 milyon dolara baliğ olan bir kredi sağlamıştı. Aynı yıl, Kuzey Kore de, harp zararlarının giderilmesi için 250 milyon dolarlık bir hibe temin etmişti.

Meseleye başka bir açıdan bakarsak, bu rakamların şumûlünü şöyle anlatabiliriz: Sovyetlerin diğer komünist memleketlere yaptıkları ekonomik yardım, sair projeler yanında, 9 milyon tonluk istihlak kapasitesi, 4 milyon tonluk petrol tasfiye kapasitesi ve 5.400 milyon kilovattık elektrik enerjisi kapasitesi yatırılmasını mümkün kılacaktır. Sadece Doğu Avrupa memleketleri 1500 Sovyet uzmanı ile takviye edilmişler ve 2300 Doğu Avrupalı uzman da Sovyet Rusya'da eğitim görmüşlerdir.

Moskova'ya tamamen bağlı olmayan memleketlerden Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve peyklerinden, en geniş miktarda yardım vaadi alan Devlettir. Son defa Kongre'ye sunular bir cetvelde, bu yardım yekûn olarak hemen hemen 300 milyon dolar krediyeye baliğ oluyor; bunun 30 milyon doları altın konvertibl dövizler şeklinde, 110 milyon doları madencilik ve sair sahalardaki yatırım projelerine ve 54 milyon doları da Sovyet Rusya'dan alınacak ham maddelere verilmiş bulunmaktadır.

Hindistan, komünist yardımlarından istifade eden ikinci gelmekte ve vaad edilmiş olan yardımın yekûnu 150 milyon dolara baliğ olmaktadır. Bu yardımların en önemli kalemi, Sovyetlerin önümüzdeki birkaç yılda inşa ve teçhiz etmeyi vaad etmiş oldukları 1 milyon ton kapasiteli çelik fabrikasıdır.

Sulama Projeleri:

Kruçef ile Bulganin'in geçen yıl Afganistan'a yapmış oldukları ziyaret es-

nasında bu Devlet, sulama projelerine, hava meydanları inşasına ve buna benzer bazı projelere tahsis edilmek üzere 100 milyon dolarlık bir yardım sağlamıştır. Afganistan'a, bundan evvel de, bazı ufak Sovyet yardım projeleri mevcuttu.

Sovyetlerin komünist olmayan memleketlerden yukarda zikredilmeyenlere yapmakta olduğu yardım küçüktür; ancak, bu yardımın da genişleyeceğini gösteren âlâmetler vardır. Birkaç sene evvel Arjantin'e, sermaye mallarına tahsis edilmek üzere 30 milyon dolarlık bir yardım teklifi yapılmıştı. Son zamanlarda Mısır'a bir Sovyet atom reaktörü verileceği vaad edilmiştir. Finlânda'ya kredi şeklinde birçok defalar altın ve konvertibl dövizler verilmiştir.

Bütün işaretler, Sovyet liderlerinin iktisadî yardım sahasındaki son hareketlerinin neticelerinden ziyadesiyle memnun kaldıklarını göstermektedir. Sovyet liderlerinin yardım teklif etmekteki ıstıyaklarının bir misâlini, Hindistan'ın belibaşlı plâncılarından Prof. P. C. Mahalanobis'in bir beyanında bulmak kabilirdir; profesöre göre, Bay Kruçef ve Başbakan Bulganin, Hindistan'a o kadar çok miktarda sermaye mahi teklif etmişlerdir ki Hindistan'ın bunları temessül etmek ve gereği gibi kullanabilmek için kâfi derecede teknik personeli mevcut değildir.

Bazı ısrarlı söylentilere göre, Sovyet dış ticaretini idare eden Anastas I. Mikoyan bu yaz Güney Amerika'yı ziyaretle bazı ekonomik yardım tekliflerinde bulunacaktır.

Sovyet ekonomik kuvveti içerde arttıkça, Sovyetler Birliği'nin, iktisadî yardımını bir siyasi silâh olarak kullanması imkânları miktar olarak çoğalacaktır.

(New York Times'dan)

A. H.

Kültür ve Sanat

Radyoda Batı Müziği

Bedii SEVİN

Atatürk'ün sağlığında ve hattâ demokrasî devrine kadar radyonun hali başkaydı. Bugün artık sabah akşam alaturka dinliyoruz. Bu durumu yasalı ve yıkılmaz bir gerekçeye bağlamak için de zaman zaman anketler yapılır, milletin fikri sorulur. Şimdiye kadar batı müziği, her anke-

tin sonunda bir miktar toprak daha kaybetti. Acaba Atatürk, milletin fikrini sorsaydı yazı devrimini yapabilir miydi, fesi atıp şapkayı getirebilir miydi diye düşünüyoruz. Çoğunluk her zaman haklı değildir; onu, bir bebekmiş gibi elinden tutup okula götürmek, yetiştirmek zorun-

dasınız. Kültür konularında ve medeniyetçilikte bütün partiler elele vermelidir. Biz, seçimlere giderken oltanın ucuna tek sesli geri müziği takmanın en aşağıdan "dört karı" vadetmek kadar tehlikeli olduğuna inanıyoruz. Radyolarımız Türk köylüsüne elbette sevdiği ve anladığı müziği verecektir. Mehmet ağanın kahvede çubuğunu tütürürken Pierrot Luneire'i dinlemesini isteyecek kadar safdil değiliz; ancak ölçüyü kaçırmamak ve mikrofonun kütle eğitimindeki önemli rolünü akıldan çıkarmamak gerekir. Radyonun kilit noktalarına "halk kurtarıcılığı idealine" bağlı olanlar getirilmedikçe derde çare bulunamaz. Memlekette bir alaturka - alafanga dâvası yoktur; geri - ileri savaşı vardır. Bunu da kazanmaya mecburuz.

Herşeyden evvel yeni nesli düşünmek gerekir. Okullarda verilen müzik dersi ile yetinmeyiz. Bu konuda radyo ile yapılacak izahlı müzik yayınları son-

derece faydalı olabilir; ancak bunları cazip bir hale getirmek ve izahlı müzik saati ile diğer yayınlar arasında şuurlu bir bağ kurmak lâzımdır. Ayrıca, günlük klâsik müzik yayınına 24 saate dağıtacak yerde asgari bir saatlik programlar halinde toplu olarak vermek daha uygun olur kanaatindeyiz. Bu arada çağdaş müziğe de geniş yer ayırmak şarttır. Herşeyden evvel "Dağ Havaları", "Havai Müziği" gibi düşük seviyeli programlarla, zaten mahdut olan zamanın israfından vazgeçilmelidir. Bir de şu mahut "Salon Orkestraları"ndan kurtulmanın çaresi aranmalıdır. Herkesin yaka silktiği bu birlikler mizah edebiyatına bile geçti. Maksadın, baremin dar sınırında boğulan Cumhurbaşkanlığı Orkestrası üyelerine bir gelir kaynağı sağlamak olduğunu biliyoruz; fakat yeni orkestra kanunu çıkarılmaz bu lüzumsuz teşekküller lâğvedilmesi ve yerine bir "Radyo Senfoni Orkestrası" kurulmalıdır. Bir de Ankara'da sahneye konan operaların hiç olmazsa ayda bir gece Devlet Tiyatrosundan naklen yayınlanmasını teklif edeceğiz; ancak bu iş için itinalı bir mikrofon âyarı şarttır. Ayrıca büyük ve tanınmış operalar kısaltılarak radyoda oynanabilir. Türk bestecilerine kısa "radyo operaları" ismarlanabilir. Ne yazık ki bütün bu hayallerin gerçekleşebilmesi için koca bir anlayışın yıkılması, her yıl bir parça daha kalınlaşan kökleriyle radyo idaresini sarıp sarmalamış bir tutumun bırakılması gerekiyor. Vakit geçirmeden "geri"ye kur yapmaktan vazgeçip "Bati"ya ayak uydurmaliyiz.

BALE — DANS

II. Halk Oyunları Bayramı

"Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi", varlık gösteren bir kurum olarak bu yıl ikinci Halk Oyunları Bayramı'nı iki program halinde sundu. Bu yıl Bayrama 16 Bölgeden dansçı katılmıştı. Gösteriye geçen yıl da beğenile seyrettiğimiz Balıkesir'liler, *Balıkesir Zeybeği* ile başladılar. Bu dansçılar oynayırlarındaki rahatlık, kolaylık isteklilikle ilgili çekiyorlar.

Bursa'dan *Kılıç-Kalkan* oyununu seyrettik. Çorum ekibi geçen yıl da olduğu gibi kadını, erkekli gelmişti. Erkekler *Çorum Halayı*'ni, kadınlar *Türkmen Kıvrı*'ni, kadını, erkekli karışık *İğdeli Gelin*'i oynadılar. *İğdeli Gelin* adımları, zengin koreografik özellikleri bakımından beğenile seyredebilen bir dans.

Bu yıl Bayrama Eğin de katılmıştı. Onlardan *Dut Ağacı*, *Turnana* ve *Hayriye* adlı dansları seyrettik. Eğin'den sonra Elâzığ geliyordu. Programda Elâzığ'ın çok beğendiğimiz *Çayda Çırağ*'sını görünce çok sevinmiştik. Ne yazık ki sah-

neye yetişkin dansçılar yerine ufak çocuklar çıkınca umut kırıklığına uğradık. Gerçi onların yaptığı ustaca bir benzetme idi, fakat hele *Çayda Çırağ* gibi incelik dolu, anlamlı bir kına gecesi oyununu çocuklardan seyretmek kandıracı, doyurucu olmuyor. Umarız gelecek yıl Elâzığ Bayrama çekici danslarını oynayacak yetişkin dansçılarla katılır.

Erzurum'dan, önce kadınları, sonra erkekleri seyrettik. *Ben bir kavak olaydım. Çift Beyaz Güvercin*, Nari'yi kadınlar oynadı. İlk dansın, kesin olarak bilmemekle beraber, taklidi bir oyun olduğunu sanıyoruz. Gerek adının Kavak oluşu, gerek dansçıların yukarı kaldırdıkları kollarını iki yana hafifçe sallamaları ile bu dans kavak ağacının rüzgârla sallanmasının taklidi olabilir. Bu görüşümüze bir kanıt daha var; Doğu sınırimızın dışında fakat ona çok yakın bölgelerde oynanan bir kadın dansı daha biliniyor ki bunun adı *Söğüt Dansı*'dir. Bu dansda da bir sıra kadın dansçı iki yana eğilirler, dere kenarındaki söğütlerin rüzgârla sallanması taklit edilir.

Gaziantep bu yıl kadınsız gelmişti. *Şirin Nar*'i, *Dokuzlu*'yu ve *Oğuzlu*'yu büyük bir başarı ile oynadılar. Programda görmek için en merak ettiğimiz dans Giresun'un *Çandır Tüfek Oyunu* idi. Saz eşliğinde, dansçılar ellerinde tüfeklerle bir daire biçiminde yürümeyi andırır adımlarla dönüyorlar. Daire merkezine doğru tüfeklerini çeviriyor, barutçunun işareti üzerine patlatıyorlar. Bu dansda Karadeniz bölgesinin gövdeyi titretme özelliğini buluyoruz. Ne yazık ki programda yazılı olduğu halde, gelmelerine engel çıktığı için, Giresun kadın ekibini seyreteemedik.

Programın bu noktasında bu yılın bir yeniliği olarak "Diğer Türk Oyunları" başlığı altında yurt dışı danslardan *Türkistan*, *Kırım* ve *Kafkas* danslarını seyrettik. Bu danslarda ortak noktalar çok. Bunların başında ellerin, kolların aşırı bir ölçü çinde kullanılması geliyordu. Bu dağlık bölge insanların denge ihtiyacından çıkan bir özellik. "Mime", ve anlam taşıyan hareketlere de çok yer veriliyor. Örneğin *Hay hay hanım* adlı dansı kadın, erkek iki kişi oynuyor. Erkeğin yalvarmaları, dil dökmeleri, kadının nazı, erkeği bırakıp gitmesi, yüzüstü kalan erkeğin ağlaması, döğünmesi, hep hareketler, yüz anlatımı ile veriliyor. *Kırım* ekibinden seyrettiğimiz *Çoban* adlı tek kişinin oynadığı dansda da bu gibi anlamlı hareketler buluyoruz. *Kafkas* danslarını oynayanlar ise ancak bir profesyonel dansçıdan beklenecek teknik yetkinlikteydiler.

Bu danslar çok yerinde bir düşünce ile programda Kars danslarının yanına yerleştirilmiş. Çok yerinde diyoruz, zira bu danslarla Kars dansları arasında hele kol - el hareketleri bakımından benzerlikler çok. Kars ekibinden *Nazeyleme*, *Enzell*, *Kentvari*, *Döne*'yi seyrettik. Bun-

lar arasında Anadolu'nun öz danslarına en yakın olanı *Döne* idi.

Kastamonu'dan her yıl olduğu gibi Kara Yılan'ın davullu dansını seyrettik. Haklı olarak Milletlerarası övgü kazanan bu dansçıyı her zaman beğeni ile seyretmekten geri kalmamakla beraber gönlümüz danslarının çeşidi ile zengin olan Kastamonu'nun öteki danslarını da görmek istiyor.

Kırklareli ekibi *Beylerbeyi*, *Karşılama*, *Kabadayı*, *Üç ayak* adlı dansları gösterdi. Bu ekip belirli bir uslubu, kişiliği, iyi hazırlanmış olması ile dikkatimizi çekti. Konya ekibinden saz eşliği ile *Kaşık Oyunu* seyrettik. Bu yıl üç erkek oynuyordu. *Kaşık oyunu*'nun değişik figürlerini büyük bir ustalıkla oynadılar.

Siirt ekibinden *Şiron* ile *Dilo Dilo*, Sivas'tan *Düz Halay*'i seyrettik. Sivas ekibi bu yıl bir başkasıydı, ve aynı başarı ile dansettiler. En son olarak Trabzon ekibinden *Maçka Horonu* ile *Bıçak Oyunu*'nu gördük.

Türk danslarını toplu olarak seyrettiğimiz bu gibi gösterilerde hep aynı soru hatıra geliyor: "Bu dansların ortak nitelikleri nelerdir?" Sıkı bilimsel incelemelerle bu ortak nitelikler bulunup çıkarılabilir. Biz burada ikisini kısaca belirteyim. Bunların birincisi, Muzaffer Sarısözen'in de bir yazısında belirttiği gibi diz üstü gelme, diz vurma, çökme figürünün dansların çoğunda görülmesi. İkincisi ise dönüşlerin dansların çoğunda saatin akrep ve yelkovanının ters yönünde, yani sağda sola oluşudur.

Halk dansları ile ilgili olarak bir de sık sık anılan 'sahneye koyma' deyiminin anlamı üzerinde biraz duralım. Bayramdan bir hafta önce çıkan bir İstanbul gazetesinin sanat tenkitçisi şöyle yazmıştı: "Türk Balesinin kurulup gelişebilmesi maksadıyla, koreografi tekniği bakımından bu yıl halk oyunlarına yepyeni bir şekil verilmesi, çok yerinde olarak düşünülmüştür. Bu işte ihtisası olan ve yıllardan beri folklor ve bale gösterilerinin terbiyesiyle durmadan yılmadan çalışan - Bay Filânca -; bilhassa halk oyunlarının kendine has (authentique) karakterlerinin kaybolmamasına dikkat ederek sahneye konmasına gayret etmektedir."

Burada "sahneye koymak" deyimini hakikate aykırı düşünüyor, zira gösterileri seyretmiş biri olarak diyebiliriz ki bu dansları sahneye doğrudan doğruya yerlerinden, yurtlarından kalkıp gelmiş, ve Bayrama katılmış dansçıların kendileri koymuştur. Dışardan bir karışma, bir etki olmamıştır, olamazdı da. Henüz bizde danslarımızı çok iyi tanıyıp, bunları "sahneye koyabilecek" birinin bulunduğunu sanmıyoruz. Okurlarımıza bir fikir verebilmek için bu yılın provalarında tanık bulunduğumuz küçük bir olayı anlatalım. Sahnede bir dansçı kümesi prova yapıyordu. İşte bu "sahneye koyma" durumunda olan yöneticilerden biri davulcu ve zurnacı dansçıları kapattığını, geriye çekilmelerini bir kaç kere

bağırıldığı halde, ne davulcu ne zurnacı bunu duymamışcasına, yerlerinden kıpırdamadılar bile. Sonradan durum yöneticiye anlatıldı; davulcunun dansçıların ayaklarını, hareketlerini izleyebilmesi için yerde kalması gerekiyordu.

Halk dansları ile sahne danslarını birbirinden ayırmak gerekir. Birincisi kendi içine dönük, bireyseldir. Gerçi bunlarda toplumsal bir heyecan, bir topluluğa katılma bilinci buluruz, fakat her dansçı kendi beğenisi, kendi gönül eğlencesi için oynar. Dışardan seyreden için pek yalın, ilginç olmayan, tekdüzen hareketler, adımlar, dansçılar için, oynadıkça hoşlandıkları bir güzellik taşır. Zaten halk dansları belirli bir noktaya yöneltilmeden, halka, yarım halka biçiminde oynanması da seyircinin umursanmadığını gösterir. Örneğin yukarda adını andığımız Giresun'un Çandır Tüfek Oyunu'nda arada bir herkesi yerinden sıçradan tüfek atmalardan başka ilginç bir yönü olmadığı, hatta sıkıntılı, tekdüzen gibi geldiği halde, bu dansı tanıyanların anlattığına göre, dansçılar bu oyunu istekle, heyecanla bütün gece sabaha kadar sürdürürlermiş.

Sahne danslarına gelince, bunlarda dansçıların kendileri değil, seyirciler ön plandadır. Bunun için bu dansların hareketleri, koreografik yapıları göz aheri, ilginçtir, ve çok defa icrası güçlüklerle doludur. Dans seyircilere yöneltilmiştir, ve teknik güçlüklerin yenilebilmesi için dansçıların özel bir dans eğitiminden geçmiş olmaları zorunlu bir şarttır. Bazı haklı danslarımız kendiliklerinden sahne dansı özelliğini taşıyorlar. Bize kalırsa şimdilik bu dansları "sahneye koymak" düşünülmemelidir. Bu fikri New York Times gazetesinin dans tenkitçisi John Martin şu satırlarla savunuyor: "Dansçı, kendi gönül hoşluğunu bir yana bırakıp, seyircinin ne düşündüğüne önem vermeye başladığı anda yaptığı işin asıl ruhundan uzaklaşmış, ve onun özgünlüğünü değiştirmiş olur".

İstanbul'da çıkan günlük gazetenin sanat tenkitçisi aynı yazının bir yerinde de şöyle bir haber veriyordu: "Sahne teatrinde ve ışıklandırma tertibatında da bu yıl bir çok yenilikler yapılmıştır". Biz seyrettiğimiz gösterilerde böyle yenilikler bulmadık. Eğer söylenmek istenen sahneyi alçaktan aydınlatan kuvvetli ışıldaklar ise, bizce bunların olumlu bir görevi yoktu, tersine değişik açılardan dansçılarla aynı hizada bulunan bu ışıldaklar geride ki duvara ışıldak sayısınınca dansçıların gölgesini düşürüyor, bu karmaşık gölge yığınının hareketi seyircilerin gözünü ahyor, ilgisini dağıtıyor.

Son söz olarak Bayram aksamadan parlak bir başarı ile yürümesini sağlayan tesis yöneticilerini, bu örnek gösteriden dolayı övmek isteriz.

AND

TİYATRO

Oyun Eleştirmede Tek Yol

İstanbulda, Ankarada oynayan sahne yapıtları eleştirilmektedir. Eleştirici, yazılarında bazı sonuçlara varmakta, oyunları bilmiyen kişilere yol göstermekte, kendi düşünelerine çağırmaktadır. Doğru, sağlıklı yargılara varan eleştiriciler açık seçik olana dayanırlar. Bir oyun eleştiricisi için oyunun açık seçik olabilmesi için ise tek yol, oyunun dayandığı sahne yapıtlarını okumaktır. Sahneye çıkarılan oyunlar genel olarak dilimize yeni çevrilenlerdir. Bu bakımdan seyircinin, oyunu seyretmeden önce okuyabilmesi imkânsız gibidir. Bu oyunları ana dillerinden okuyanlar da çok azdır. Örneğe, Ankarada oynanan Paolo Levi'nin Trafik Cezası'nı eleştirenlerin bu yapıtı İtalyancadan ya da başka dilden okuduklarını sanıyorum. Çoğu yapıtlar için de durum böyle. Öyleyse oyun eleştiricileri sahnede yeni tanıdıkları oyunları eleştirmek zorunda kalmaktadırlar.

Bu açığı kapamak için ise eleştiriciler tiyatroya birkaç kere giderler. Bu bile gerçek, açık seçik bir temele dayanmaktan uzaktır. Çünkü yapıtlar sahneye konurken:

- 1 — Yöneticinin yorumuna göre kırılır,
- 2 — Oyuncu genel olarak oynarken kendine göre eklemeler, çıkarılmalar yapar,
- 3 — Yorumlara göre oyunun oynanışı değişebilir:
 - a) Yöneticinin yorumu oyunun bütününe etkiler,
 - b) Oyununun yorumu hiç olmazsa kendisiyle ilgili durumları değiştirebilir. Böylece eleştirici, yapıtı değiştirmiş bir biçimde, yönetici ve oyuncuların kıvamında bulur, onların görüşüyle bağlaşılmıştır. Bu durum gerçek eleştirme ile bağdaştırılamaz.

Yapıtı ilk okuduğunda beğenen kişi, bu yapıtı sahnede gördüğünde beğenmeyebilir. Yine sahnede gördüğünü beğenir de okuduğunda beğenmez. Bazı oyun yazarları bile kendi yapıtlarını sahnede gördüklerinde şaşırılmışlardır. Yazarın kurduğu oyun dünyası, yönetici ile oyuncuların sahne dünyalarına dönmemektedir. Öyleyse sahnedeki oyun, yapıtların gerçek verisi olmadığı gibi oyun eleştirmede tek yol da sahnedeki oyun değildir.

Eleştirmede açık seçik olmanın değerlendirilmesine bir de yönetici ile oyuncuların yorumlarının yargılanması eklenir. Oyun eleştiricisinin gerçek bir yargıya varabilmesi için yönetici ile oyuncuların yorumlarından sıyrılmaması ve kendi yorumu ile bunu karşılaştırması ge-

reker. Kendine özge yoruma varabilmesi için yapıtı okumalıdır. Okumadan oyunu eleştirme yorumlar karşılaştırmasını ortadan kaldırır.

Memleketimizde yabancı sahne yapıtları yeni yeni çevrilip basıldığından, tiyatro inceliyiciliği ile oyun eleştiriciliği yeni gelişmeye başladığından bu konu üzerinde çalışan yazarlar kısırlı bir alan içinde kalmaktadır. Öbür yandan tiyatro ile ilgilenenlerin sayısının artması bu konu yazarlarının çalışmasına bağlıdır. Bugün için dergi ve gazetelerde görülen oyun üzerine yazılmış yazılar, daha çok okuyuculara haber vermek, bu yolla da elden geldiği kadar düzenleyicileri uyararak görevindedir.

Erol AKSOY

KÜLTÜR DÜNYASI

Hazırhyanlar: A. ve Be. Se.

ÜNİVERSİTELİLER MÜZİK DERNEĞİ

Geçen yıl kurulmuş olan "Üniversiteliler Müzik Derneği", önümüzdeki konser mevsimi için gayet zengin bir program hazırlamıştır. Gençlerin Ankara'nın sanat hayatına hareket getireceklerini tahmin ediyoruz.

Dernek, 18 ile 29 aralık arasında Ankarada bir "Müzik Festivali", tertiplenmeye karar vermiştir. Festival her yıl tekrarlanacaktır. Ancak bir defa çalınan eserler gelecek yıllarda bir daha çalınmayacaktır. İlk Festival programının ana hatları şöyledir:

- 1) Üç tane senfonik konser.
- 2) Helikon Yaylı Sazlar Orkestrasının bir konseri.
- 3) Helikon Yaylı Sazlar Kuartetinin bir konseri.
- 4) Şan konserleri ve resitaller.

Konser programlarının hepsinde Türk bestecilerinden birinin bir kompozisyonu, bir çağdaş eser ve bir de seçkin klâsik eser yer alacaktır. Şimdilik adından bahsolan Türk bestecileri şunlardır: Ferit Alnar, Bülent Arel, Ulvi Cemâl Erkin, Cemâl Reşit Rey, Ahmet Adnan Saygun, İhan Usmanbaş. Programlarda yer alacak yabancı eserler de titizlikle seçilmiştir. Bunların arasında bilhassa Kodaly'nin Hary-Janos Süiti, Debussy'nin "La Mer" ile "Prélude à l'après-midi d'un faune" adlı eserleri, Roussel'in Bacchus ve Ariadne Süiti (acaba hangisi?), Paul Dukas'ın "Sihirbazın Çırağı" adındaki Scherzo'su, Manuel de Falla'nın "Üç Köşeli Şapka" bale süiti ve Richard Strauss'un "Eulenspiegel"i dikkati çekiyor. Senfonik Orkestrayı Ferit Alnar ile Cemâl Reşit Rey idare edecektir.

Sırası gelmişken Festival Tertip Komitesinin dikkatini bir iki nokta üzerine çekmek isteriz: Bir defa, Türk bestecilerinin arasına Necil Kâzım Akses'i de dahil etmek gerekir. Kanaatimizde, bu değerli kompozitörün "Ballad", adındaki eseri kolaylıkla hazırlanabilir. İkincisi, aynı sanatçının aynı neviden iki eserini birden

programa almak doğru olmaz. Esasen konser sayısı mahduttur; Debussy'nin iki orkestra eserini çaldırmakla bir başka bestecinin hakkı yenmiş olur. Ayrıca, çağdaş batı müzisyenlerinin eserlerinden örnekler vermek, yirminci yüzyılın müzik cereyanlarını tanıtmak da faydadan âri değildir kanaatindeyiz. Mamafih üniversiteli gençlerden daha ilk adımda bu kadar çok şey istemek haksızlıktır. Ne kadar güç şartlar altında çalıştıklarını biliyoruz. Acaba "Üç Köşeli Şapka"nın, "Hary-Janos" un notalarını bulabilecekler mi? Konserlerin verilebileceği bir salon temin edebilecekler mi? Bu kadar güzel bir teşebbüsü resmî makamların da desteklemesi ve Derneğe her nevi kolaylığı göstermesi beklenir.

Üniversiteliler Müzik Derneği, önümüzdeki yıl Festivalden başka onbeş günde bir oda müziği konserleri, ayrıca plâk konserleri ve müzik dersleri vermeyi de tasarlamaktadır. Derneğin korosu ve yaylı sazlar orkestrası da mevsim başında çalışmalarına başlayacaktır.

ROBERT SCHUMANN

Büyük bestecilerin yuvarlak rakkamlı doğum ve ölüm yıldönümleri daima hatırlanır. Eğer doğum yıldönümüyse büyük kutlama törenleri, ölüm yıldönümüyse anma toplantıları yaparlar. Gayet tabii birinciler daha parlaktır, daha yaygındır. "Mozart yılı" ile "Schumann haftası" bunun en canlı delili. Salzburg'lu kompozitörün ikiyüzdüncü doğum yıldönümü dolayısıyla düzenlenen konserler, kaleme alınan yazılar kesafetini kaybetmeden bir yıl sürecek; buna mukabil yüzüncü ölüm yıldönümünde (29 temmuz), tanınmış Alman bestecisi Robert Schumann'ı anmak üzere verilen konserler, yazılan makaleler ve düzenlenen yarışmalar bir hafta içinde tamamlandı. Şu sıralarda sükûn avdet etmiştir. Artık radyolarda ve konserlerde bu değerli bestecinin piyano konsertosundan, dördüncü senfonisinden ve meşhur Trauemerei'ndan başka bir eserini pek dinliyoruz.

MADAM İGOR

29 Temmuz Cumartesi günü Ulus Gazetesinde aşağıdaki enteresan haber yayımlandı:

"Meşhur besteci İgor Straslinsky bugün Orta Doğu'ya müteveccihen şehrimizden ayrılmıştır. 20 nci asrın bu en büyük bestecisi bir müddetten beri turist olarak kaldığı İstanbul'da Madam Vera D. Bosset adı ile dolaşmıştır. Bu karısının genç kızlık adıdır. Gazetecilerden kaçmak için bu usulü bulduğunu söyleyen sanatkar aslen Rustr. 21 yaşında Korsakof'un teşvikile müzik hayatına atıldığı söylenmektedir. 74 yaşındaki sanatkar halen Amerika tebasında bulunmaktadır. 33 eseri ve altın madalyaları vardır."

Kanaatimizce "20 nci asrın bu en büyük bestecisi"ni keşfeden gazeteci gerçekten övülmeye değer bir başarı kazanmıştır. Madam Vera D. Bosset'nin erkek olduğunu tahmin etmek ve hüviyetini meydana çıkarmak kolay bir iş olmamalı. An-

cak, 74 yaşındaki haminnine açığız gazeteci yine de atlatmış ve asıl ismini vermemiştir. Biz İgor Straslinsky adında bir kompozitör tanımayız. Yalnız İgor Stravinski adında Rus asıllı bir Amerikan vatanı vardır. Stravinski'nin eserleri adet itibarıyla 33 ün birkaç misline ulaşmıştır ama ilk müzik derslerini Korsakof'dan aldığı, şu sıralarda 74 yaşında olduğunu biliyoruz. Acaba Straslinsky ile Stravinski aynı adam mı? Ama insan altın madalyalı bir bestecinin yaşını başını aldıktan sonra kadın kılığına girip seyahate çıkacağına pek ihtimal veremiyor.

DEĞİŞ — TOKUŞ

Viyana Devlet Operasının sanat yöneticisi Herbert von Karajan, yeni işine başladığı vakit, Milano Scala'sı ile işbirliği yapacağını bildirmişti. İlk olarak Viyana Operası Milano'da Strauss'un "Gölgesiz Kadın" adlı eserini, Milano Scala'sı da Viyana'da Bellini'nin Norma'sını icra etmeye karar vermiştir. Bundan böyle her iki operaya mensup sanatçılar değiş tokuş edilecek ve bu suretle Viyana ile Milano arasında daimi bir sanat alış verişini sağlanacaktır. İlgililer, bu suretle artistlerin New York Metropolitan Operasına kaçmasının da önüne geçileceğini ümitlemektedir.

Bayraklı

Bütün yılı, öğrenci devamını sağlamak için formül aramakla geçirdim. Yükarıya duyurmalardan da bir sonuç çıkmadı. "İdare ediver!" diye cevapladılar şikâyetlerimi. İdare ede ede, idareci oldum. Görevlerimin arasında, bunun da olduğunu öğrendim sonunda.

Kimi zaman oldu, yüz yirmi öğrencinin yarısına varan mevcutla ders yaptım Bazen de daha az öğrenciyle. Ama, okul bir gün bile kapalı kalmadı... Boğuşa, didine nisan ayını buldum.

Güzel bir gündü. O günün derslerini, dışarıda yapmayı düşündük. Okulun önündeki geniş çayırıktaydık. Kırk, eli metre ilerimizden, köyün adını taşıyan çay akıyordu...

İkinci dersteydik. Öğrenciler arasında bir kıpırdanma, kimıldanma oldu. "Ne var?" dememe kalmadı. Çocuklar: "Gelenler var, öğretmenim" dediler, "galiha Hasanbey Okulu geliyor." Gerçekti. Çayırlığın alt başından sıra halinde gelenler vardı. Bize doğru geliyorlardı. Öğrencileri, hemen bir sevinç dalgası sardı. Bir anda ben de kendimi, bu sevinç dalgası içinde buluverdim. Çocuklar, komşu köy çocuklarıyla oynarlarken, ben de, öğretmen arkadaşım ile konuşabilecektim. Dertleşecektim. Dertleşmek, boşalmak belki beni bir iç huzuruna kavuşturabilirdi. Buna muhtaçtım. Beni anlıyan bir insana kavuşmak..

Gelenler durmuşlardı. "Herhalde" dedim, "öğretmen arkadaş dersten çık-

mamızı bekliyecek." Öğrencilerimin sabırsızlandıklarını görüyordum. "Gelmediler yanımıza öğretmenim" diyorlardı, "ne olur biz gidelim yanlarına."

Konuk okulun öğrencileri, çayın kenarına yürüdüler. Çayın kenarında durdular. Bu ara, önlerinde bir bayrak taşıdıklarını da gördük. Öğrencilerim, hemen sordular: "Bayrak da var öğretmenim. Bu gün bayram mı?" Doğrusu bayrak benim de merakımı çekmişti. Bayram değildi çünkü. Kimbilir arkadaşım ne düşünmüştü? Öyle ya, sebepsiz bayrak taşınmazdı ki...

Öğrencilerime dağılmalarını tembihledim. Gelenlerin yanına yöneldim. Hiç olmazsa ilgi gösterdiğimi hissettirirdim.

Yaklaştığımda, gelenleri tanıdım. Köyümün çocuklarıydı. Benim öğrencilerimdi. Beni görünce, en küçük hareketle bile bulunmadılar. Bekledikleri vardı anlaşılabilir. Ama, bu, benden başkası olmalıydı. Öyle anlaşılıyordu.

Sonunda gördüm kimi beklediklerini. Bizim köyün câmi hocasıydı gelen.. Cübbesinin etekleri beline sokulu, başı sarıklydı hocamızın. Acele ediyordu yürürken. Çünkü, öğrencileri bekliyordu çayın kenarında. Hoca yanlarına varınca, bayrağı tutan çocuk bayrağı dikti. Sonra hep beraber, hocaya uyarak aptest almaya başladılar.

Öğrencilerimin yanına döndüm. "Öğretmenim, hangi köymüş gelen?" diye sordular. Bir şey demedim. Zaten ağzımı açacak halde değildim. Bitmişim.

Karşıdan, hocanın hareketlerini görüyordum. Neşeliydi. Sevinç içindeydi aptest alırken. Yaptığı iş, gerçekten büyüktü. Haklıydı hoca..

Aptest alma işi, sona erdi. Bayrak çakıldığı yerden alındı. Bu defa, bize doğru yürüdüler. İyice yaklaştılar. Yanımıza kadar sokuldular. Öğrencilerim, kendi arkadaşlarını yakından gördüler. Neşeleri, bir anda kayboluverdi. Ağlamaklı oldular. Durumumu hissediyorlardı. Ne ben, ne de onlar konuşamıyorduk.

Bayraklı aptestliler, sıra halinde geçip gittiler. Hocanın kara sakalının bile gülmüşediğini gördüm. Okulu geçtiler. Sonra, ileride bulunan câmiye girdiler.

Kara kuvvet... Bu, ne biçim mahlûktu? Öldü sanmıştım. Öldü sanmıştık. Halbuki olanca diriliğiyle karşımdaydı. Karşımdaydı. Ezilesi başını kaldırmış; sırıyordu. Hem de sapasağlamdı. Üstelik, bayraklıydı da..

Sevgili Makal, sen de gördün bunu. Ama bayraklısını gördün mü, bilmem. Ben gördüm Makal, yakından gördüm.

Sayın Behiç Duygulu, işte bir gerçek. Ama, köyden. Bunlar sizi üzer, sınırlendirir. Ne yapalım ki, durum bu. Canınız sıkılırsa da bunlar yazılmalı değil midir? Siz isterseniz, okumuyabilirsiniz köyü anlatan yazıları

Köy, bir problem olarak bulundukça bunlar yazılacaktır. Bunu siz de kabul etmez misiniz?

Musa Okay

1956 İKRAMİYE PLÂNI

İKİŞER DAİRELİ

10 apartman
Bahçeli 10 ev
ayrıca
875.000 lira

Türkiye İş Bankası 1956 yılında
1.750.000 lira tutarında ikramiye dağıtıyor

En az 150 liralık bir hesapla
çekilişlere katılabilirsiniz

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyeti

EMNİYET SANDIĞI

1956 Yılı TASARRUF HESAPLARI
İKRAMİYELERİ

450.000 Liradır

Çiftelhavuzlar'da
BAHÇELİ EVLER
APARTMAN DAİRELERİ

Bahçelievler'de
ARSALAR

EV, APARTMAN DAİRESİ ve
ARSA'yı kazananlara
(20.000) liraya kadar
KREDİ

Zengin **PARA** İkramiyeleri
Ayrıca

1.500.000

Liradır

MESKEN KREDİLERİ

Şimdiden hesap açtınız.
Her (150) liraya bir kur'a.

Akbank'ın aziz müşterilerine
yeni ve büyük hizmeti

YUZ EVLER MAHALLESİ

AKBANK

(Tafsilat gişelerimizde)

Sahip ve Yezi İşleri
Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter
Orhan BALI

İdarehane:
Büyük Han: 55
Yenişehir

Tel: 27531

Haberleşme Adresi
P. Kutusu 131, Ankara

Dizildiği ve Basıldığı
Yer:
Yeni Matbaa,
Denizciler Cad. Yeğen
Sok. 23/B Ankara
Tel: 15023

SEYHAN NAKLİYAT
Limited Ortaklığı

Memleket Nakliyat hizmetinde

FORUM'a
ABONE OLUNUZ
P. KUTUSU - 131 ANKARA